№ 124 ՇԱԲԱԹ, 9 ՅՈՒՆԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 9 ՅՈՒՆԻՍԻ № 124

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédactión „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենքեղով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որովհետև թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Գէորգ և Աւետիս քահանաներ, Գրիգոր, տիրուհի Վարվառէ և Աստղիկ ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՆԵՐԸ խորին վշտով յայտնում են իրանց բարեկամներին, պաշտօնակիցներին, ծանօթներին ու ծխերին՝ առաջինն իր տիրուհու, երկրորդն ու երրորդը իրանց բազմաչխատ մօր, իսկ վերջինները իրանց սկեսրոջ՝

ՏԻՐՈՒՀԻ ՆՈՒՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑԻ

յանկարծակի մահը, որ տեղի ունեցաւ յունիսի 7-ին, վաղ առաւօտեան: Ամբիծքը այսօր, շաբաթ, երեկ. ժ. 7½-ին, իսկ յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, ամսիս 10-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, սեփական տնից (Վերայում, Բէլինսկայա փող. № 35) դէպի Վերայի ս. Խաչ եկեղեցին: Թաղումը Վերայի հայոց գերեզմանատանը.

427. 1—1

Քառասնամեակ „Մշակի" «Տարազի» Յոբելեանական №-Ալմանախ ՎԵԼԵՆՕՎԻ ԹՂԹԻ վրա „Մշակի" գաւառական թղթակիցների համար (սահմանափակ) փոխանակ 10 ր. ԵՐԵՔ րուբլի: Նոյնը խլխատրասիոնի («ՏԱՐԱԶԻ») թղթի վրա 1 ր. 50 կ.: ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ №-ի հետ 2 ր.:
Դիմել՝ БЮРО ПЕЧАТИ. Тифлисъ, Голов. пр. 41.

26. 10—1

Ժամհարեան Գիւղատնտ. Դպրոցի Յանձնաժողովը

ցանկանալով ընտրել դպրոցի համար հողաբաժին, խնդրում է այն անձերին, որոնք ունեն յարմար հողեր, ոչ պակաս քան երկու հարիւր դեսեատին, մօտ երկաթուղային գծերին, ազատ հողային վէճերից, ջրառատ վայրում, առողջ տեղում և հայաբնակ գիւղերի շրջանում, առաջարկել Յանձնաժողովին՝ հաղորդելով գնի և ուրիշ պայմանների մասին մանրամասնութիւններ և ներկայացնելով հողաբաժնի մակարդակը (մեժեվօյ պլանը): Վերջնական ժամանակամիջոց նշանակվում է մինչև յուլիսի 10-ը: Դիմել Թիֆլիս Ալ. Քալանթարին:

(ա.օ.) առ. 426. 2—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, շաբաթ, յունիսի 9-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐ. ԸՆԿ. ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԻ
կը ներկայացնէ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՎՐԱ՝ ԻՐԵԹԵԼԻԻ յայտնի պիէս

ԲՐԻՍՏԻՆԷ

Դրամա 4 արար. Թարգմ. վրացերէնից
Նիւթը վերցված է վրաց յայտնի գրող ՆԻՆՕՇՎԻԼԻԻ պատմուածքից:
Մասնակցում են՝ տ. տ. Անահիտ, Մանուչարեան, Յասմիկ, Սաթենիկ, Սահակեան, Սօֆիկ, Տէր-Առաքելեան, պ. պ. Աբգարեան, Գալստեան, Գալոյշ, Գրիգորեան, Ղազարեան, Ծօնեան, Յարութիւնեան, Յարութիւնեան II, Սարեան, Սերժ, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշ.:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8½-ին:
Հերթ. կարգադրիչ՝ Ստամբոլցեան
424. 1—1

ԲԺԻՇԿ
Զ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆՑԸ

Վերադառնալով Թիֆլիս՝ նորոգից հիւանդների ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4-ից—6-ը, բացի կիրակի օրերից: Կիրակի օրերը հիւանդների ընդունելութիւն կը լինի ՄԵԾ-ՂԱՐԱ-ՔԻԼԻՍԱՅՈՒՄ առաւօտեան ժամը 10-ից՝ տեղական դեղատանը: Թիֆլիսի հասցէն՝ Մեծ-Վանքի փող., № 15 (Վանքի եկեղ. դիմաց):
Բացի այդ՝ բժիշկը կատարում է միկրօսկօպիական քիմիական հետազօտութիւններ մէզի, մազաի, արեան և այլն էկսպերիմէնտներ:
(ե. հ. շ. կ.) առ. 398. 5—3

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏՆԵՐ

II

Ամերիկան գրաւիչ է դարձել Թիւրքահայի համար. Նա տալիս է աշխատանքի աղբիւր, նա լաւ վարձատրում է աշխատաւորին. Նա յարգում է իր քաղաքացուն և պաշտպանում իւրաքանչիւրի իրաւունքը.

Իսկ Թիւրքիայում.

Տնտեսական առաջադիմութիւնը շատ թոյլ է և դեռ շարունակում է նահապետական խանձարուրների մէջ կաշկանդված մնալ. Աշխատանքի ասպարէզը դժուարութեամբ է ընդարձակվում և ինքը աշխատանքը դեռ շատ անբաւարար կերպով է վարձատրվում. Այն յոյսն էլ, որ դրված էր Նոր-Թիւրքիայի քաղաքական վերակազդուրման, վարչական կարգի բարեփոխութեան և քաղաքացու կեանքի ապահովութեան հաւաստիացումների վրա, դեռ շատ հեռու է այնպիսի երաշխաւորութիւնից, որ մարդկանց ներշնչէր կատարեալ վստահութիւն դէպի վաղվայ օրը.

Տնտեսական պարագան այդտեղ շատ կարևոր է. Եւ պէտք է նրան աչքի առաջ ունենալ խնդրի քննութեան և լուծման ժամանակ.

Արդարև՝ Ամերիկա գնացողը միայն հայը չէ. Այնտեղ գնում են ամբողջ երկրագնդի զանազան մասերից. Այնտեղ գնում են Անգլիայից, Գերմանիայից, Ֆրանսիայից, Բէլգիայից, Հոլլանդիայից, Շվեդիայից, որտեղ հաստատված են լաւագոյն վարչական կարգեր, ապահովված է քաղաքացու կեանքը և ծաղկում է արդիւնաբերութիւնը.

Եւ անշուշտ՝ Թիւրքիայի վարչական կեանքի բարեփոխութեամբ դեռ ևս չէ կարելի Ամերիկայից վերադարձնել երկիր և բնական կենսական կապերով յօդել նրան այն միջավայրի հետ, որը պէտք է նրան նաև յարմարութիւններ տայ արդիւնաւէտ աշխատանք ունենալու.

Խնդիրը աւելի լուրջ է և բազադրեալ, քան այդ երևում է մարդկանց.

Հասարակ ազգասիրութեամբ նրան չէ կարելի լուծել.

Քաղաքական բարեացակամութիւնն էլ բաւական չէ.

Այդտեղ կարևոր են զօրագոյն կուլտուրական ջանքեր և խոշոր տնտեսական բարեփոխութիւններ, որպէսզի մայր երկրի մէջ առաջ գան արդիւնաւէտ աշխատանքի գործադրութեան նորանոր ասպարէզներ, որոնք գրաւեն երկրի բոլոր ազատ աշխատաւոր ձեռքերը և ստեղծեն գործունէութեան նպաստաւոր պայմաններ նաև պանդխտութեան մէջ գտնվող աշխատաւորների համար. Եւ այդպիսով երկրի տնտեսական բարեկարգութիւնը, կլանելով աշխատաւոր ույժերը, այլ ևս չի թողնի, որ երկրի զաւակները ուրիշ տեղեր որոնեն իրանց ապրուստի համար, և զօրաւոր պայմաններ կը ստեղծի ժողովելու իր պանդխտողներին հայրենի ոստաններում.

Երբ մենք խնդրի վրա կը սկսենք նայել այն լրջութեամբ, որին նա արժանի է, այն ժամանակ կը տեսնենք, որ Թիւրքահայաստանի բարգաւաճումը և Թիւրքահայերի իրանց երկրի մէջ զարգանալը կարող են արդիւնք լինել խոշոր ծրագրական գործունէութեան, որի մասին պէտք է մտածէ Թիւրքահայը ամեն լրջութեամբ և անձնուիրութեամբ.

Գործունէութեան հին եղանակները բաւական չեն. Պահանջ կայ նոր գործելակերպերի, անհրաժեշտութիւն է զգացվում աւելի լայն և խոր աշխարհահայեացքով կազմակերպելու Թիւրքահայերի մայր երկրի վերածնութեան գործը.

Մենք կը յայտնենք մեր կարծիքը այդ մասին.

Ա. Քալանթար

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պետերբուրգից գիւանապետ Բագրատ վարդապետը հեռագրում է Նփրեմ եպիսկոպոսին ամսիս 7-ին.

«Այսօր Նորին Սրբութիւնը բաղդ ունեցաւ ներկայանալու Թագաւոր Կայսրին և Թագուհի Կայսրուհուն».

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 յունիսի

Թիֆլիս.—Բաթումի վիճակը մեկնեցին ռուս-թիւրքական սահմանագլխում սահմանային նշանները կանոնաւորող ռուս-թիւրքական յանձնաժողովի անդամները. Ռուսաց մասնաժողովի նախագահ ընտրվեց գեներալ-շտաբի գընդապետ Տէրմէնը.

Համբուրգ.—Վիլհէլմ կայսրը երէկ խօսակցութիւն ունեցաւ անգլիական նաւատորմի նախկին գլխաւոր կառուցանող Ուայտի և «Տիտանիկը» կառուցանող լօրդ Պիրրի հետ այն եզրակացութիւնների մասին, որ հարկ է անել «Տիտանիկի» կատաստրոֆայից.

Լոնդոն.—Սօուտգեմպտոնում նաւաստիների գործադուլը վերջացաւ. Գործատէրները ձեռնարկեցին աշխատանքներին նախկին պայմաններով.

Լայպցիգ.—Գաշվիցի մօտերը ճանապարհորդական գնացքը ընդհարվեց ապրանքատարին. Սպանվեցին 5, վիրաւորվեցին 15 մարդ.

Ցէտինիէ.—Մինիստր-նախագահ Տօմանօվիչը հիւանդութեան պատճառով հրաժարական տուեց. Նոր կաբինէտ կազմելը յանձնված է գեներալ Մարտինօվիչին.

Բէլգրադ.—Հրաժարական տուեց արդարադատութեան մինիստր Սրանչէլօվիչը.

Բիլ (Էլզաս).—Փլվեց ջուլհակութեան գործարանի պատը. 4 մարդ սպանվեցին, 16 հոգի վիրաւորվեցին.

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 յունիսի

Կ. Պօլիս.—Զմիւռնիայի ծովափի զանազան տեղերից հաղորդում են իտալական ռազմանաւերի երևալու մասին.

Հռոմ.—«Կօր. Դէլա-Սէրայի» աշխատակցի հետ խօսակցելիս դեսպան Կրուպէնսկին յայտնեց, որ բարեկամութիւնը Իտալիայի հետ վերջին ժամանակ ամրացել է աւելի, քան երբևիցէ, սակայն զաղտնի համաձայնութեան մասին տարածված բոլոր լուրերն անհիմն են. Ռուսաստանի և Իտալիայի յարաբերութիւնների լաւագոյն երաշխաւորութիւն հանդիսանում է երկու երկրների բէալ շահերի միանմանութիւնը միջազգային քաղաքականութեան մէջ. Ռուսաստանը անկեղծօրէն ցանկանում է պատերազմի վերջանալը. Նեղուցների հարցը Ռուսաստանի համար կենսական հարց է. Կօնֆերենցիայի առիթով դեսպանն ասաց, որ բանակցութիւնների կարելի է ձեռնարկել աշնանից ոչ շուտ.

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յունիսի

Պէկին.—Սեղանաւորների միութիւնը Զինաստանին տուեց 3 միլիօն լանի նոր աւանս.

Մուկդէն.—Տեղեկութիւններ են ըստացված, որ Մանջուրիայի շատ քաղաքներում կազմվել են ընկերութիւններ, որոնց նպատակն է ի մի միացնել հիւսիսայիններին և կռիւ մղել տալ հարաւայինների բռնութիւնների դէմ և պրօպագանդա մղել հիւսիսը հարաւից անջատելու մասին.

Ցիցիկար.—Տեղացի մանջուրների մէջ եռանդուն ագիտացիա է մղվում յօգուտ Ցիցիկարի նահանգը Զինաստանից անջատելու և ռուսական հովանաւորութեան տակ դնելու. Պէկինից պատուիրագրված է ճնշել շարժումը.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 2 յունիսի

Յայտնի կեղեքիչ Րաշիդ-ուղ-Դովլէ Քեաբիմ-խանի գործը օրվայ տագնապալի հարցն է և առաջնորդարանի գլխացաւը: Գրել էի «Մշակում», որ դեռ մինչև օրս Թաւրիզում թափառող քէյվանցի հայ գիւղացիք, համաձայն վաճառականապետ աղա Զաքարիա Նազարբէկեանի միջոցով եղած կարգադրութեան, պէտք է իրանց կրած վնասների և Քեաբիմ-խանի մարդկանց կողմից ի գործ դրված հրձիգութիւնների և այլ աւարառութիւնների համար երդվէին և ստանային դրամական հատուցում յիշեալ խանից. բայց և այնպէս Քեաբիմը բոլոր հնար ու մեքենայութիւնները հանդէս էր բերում հարցը մի կերպ վերջացնելու մտօք, հարկաւ ի նպաստ իրան: Վերջերս մի ուրիշ խորամանկութեան նա դիմեց. դա այն է՝ որպէս թէ քէյվանցի հայերն ևս, յափշտակութիւնների և կռիւների ժամանակ, հարևան Թուրք գիւղի տաւարն ու գիւղացոց ապրանքներն են կողոպտել. և՝ իբրև թէ, Թուրք գիւղացիները Քեաբիմ-խանին լիազօր փոխանորդ են կացուցել նրանց իրաւունքը պաշտպանելու: Ի՞նչ կապ կամ յարաբերութիւն կայ նրա դատի և Թուրքերի կարծեցեալ պահանջների միջև. սակայն որպէսզի դատն օրինական շրջանակով ընթանայ, Նազարբէկեանը խոստացաւ և թուղթ ստորագրեց, որ իբրև կողմից, ի պահանջել հարկին նաև բանկի ապահովութեամբ, երաշխաւորութիւն է տալիս վճարել Թուրք գիւղացիների պահանջները հայերից, եթէ կարողանան փաստերով և երդմամբ ապացուցանել: Դրա դիմաց Նազարբէկեան պահանջեց Քեաբիմ-խանից, որ նա ևս ներկայացնէ վստահելի անձնաւորութեան կողմից հաստատուն երաշխաւորութիւն, որ հայերը երդման արարողութիւնը կատարելուց անմիջապէս յետոյ կանխիկ ստանան վնասների հատուցումը: Քեաբիմը նեղն էր ընկել. շուտով առաւ Թաւրիզում յայտնի կալուածատէր և դրամատէր սարաֆ Հաջի-Փարաջի տանը իբրև ապաստանարան: Քեաբիմ-խանին ոչ մի ճանապարհ չէր մնացել. և ահա մի օր առաջ Րաշիդ-իւլ-Միւլք սարդարի պաշտօնեաներից մէկը լուր տուեց առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսին, որ Քեաբիմ-խանը ծածուկ փախել է Ղարադաղ: Լուրը ցնցում առաջ բերեց և տեղըում կարծվեց, որ սարդար Րաշիդ-իւլ-Միւլքն է փախցրել նրան և վերջապէս նրա խորհրդովն է եղել աւազակի փախուստը Թաւրիզից: Առաջնորդարանից գրվեց խիստ նամակ սարդարին, պահանջվեց փախստականին՝ յայտնելով միանգամայն Թաւրիզում եղող քէյվանցի հայերի անել կացութիւնը, նրանց ապրուստի միջոցն և ճանապարհածախսը՝ եթէ հարկաւոր լինի երթալ հայրենիք: Սարդար Րաշիդ-ուլ-Միւլքի գրած պատասխան գրութիւններից պարզ երևաց, որ կասկածներն այդ մասին ի զուր են. ընդհակառակը սարդարն անմիջապէս հեռագրել է Ահարի դատաւորին, որ ձերբակալեն փախստականին ողջ կամ մեռած և ուղարկեն Թաւրիզ: Բացի դրանից խիստ հրաման է տրվել սարդարի կողմից, որ Քեաբիմի հայաբնակ գիւղերը գրաւվեն ժամանակաւորապէս, հայերը մալխաթ և այլ ոչ մի հարկ չը վճարեն, մինչև որ կը ստացվեն դրամական վնասները աւազակապետ Քեաբիմից:

Որովհետև Ատրպատականի զինուորական ընդհանուր հրամանատար սարդար Րաշիդ-իւլ-Միւլքն այսօր վաղը ռուսաց զօրքի հետ ուղևորվելու է Սարաբ շահսէվանների խլրտումներն ու շարժումները ճնշելու, առանձին նամակով յայտնել է առաջնորդարանին, որ շահսէվան ապստամբների նուաճումը գլուխ բերելուց յետոյ՝ անձամբ կը գնայ Ահար և կը կարգադրէ Քեաբիմի և նմանների հարցը՝ ապահովեցնելով միանգամայն հայերի դրութիւնը աւազակ և բարբարոս խաների անկարգութիւններից:

Առաջնորդարանը որոշեց 200 թուման փոխառութիւն անելով տալ քէյվանցիներին ճանապարհածախս և ուղարկել իրանց տեղերը մինչև նոր տնօրինութիւն:

Ղարադաղը լինելով տակաւին ազատ ռուսաց ազդեցութիւնից, հայերը, կարելի է կարծել, զերծ չեն լինի բռնի խաների հարստահարութիւններից: Սալմաստ-Խօյի շրջանը ազատ պաշտպանութիւն է վայելում ռուսներից, հետևապէս նոյն շրջանի հայերը ռուսաց պահպանութեան ներքոյ են ապրում: Բայց Ղարադաղի համար այդ չէ կարելի ասել: Եթէ երբէք դիմումն է լինում Թաւրիզի հիւպատոսարանին ղարադաղցի հայերի պաշտպանութեան մասին, պատասխանում են, որ «Ղարադաղը ենթարկված չէ մեր պաշտպանութեանը, ինչպէս Խօյն ու Սալմաստը»: Թէպէտ այժմ Ս. Յովնանեանը այնտեղ է իբրև հիւպատոսական գործակալ, բայց և այնպէս ցանկալի էր, որ պատմական Փայտակարանի բազմատանջ հայ գիւղացիներն ևս վայելէին ռուսաց պետութեան հովանաւորութիւնը ընդդէմ անվերջ կեղեքումների և զաղանաբարոյ գիշատիչների:

Մի քանի օր առաջ սարդար Րաշիդ-իւլ-Միւլքի հրամանով շղթայակապ Թաւրիզ բերին Ղարադաղից Մուֆթալի-խանի որդի Իսկենդէր խանին և մի այլ չարագործի՝ Մահմէդ-խանին՝ մի քանի անձանց բողոքի հիման վրա: Մուֆթալի-խանի որդին պակաս մարդակեր չէ: Նա էր՝ որ թալանեց ազգային կալուածք եղող գիւղը, Ղուլուդ և Ղշլաղ գիւղերը: Ղարադաղի խոշոր պատուհասներից Իսկենդէր-խանն և ընկերը Թաւրիզումն են:

Առիթը խիստ բարեպատեհ է, որ ազգային գիւղի, Ղուլուդ և Ղշլաղ գիւղերի վնասները պահանջվեն դրանցից. սակայն հարկաւոր է գիւղացիների ներկայութիւնը: Առաջնորդարանից յայտնել են, որ գան, բայց մինչև օրս ոչ մէկը չէ եկել: Միւս կողմից պահանջ է, որ Ղալայի հոգաբարձութիւնից մի անձն ի դիմաց հոգաբարձութեան պահանջող լինի ու դատը վարէ: Հոգաբարձութիւն էապէս գոյութիւն չունի. դպրոցական գործերը ծանրացել է միայն հոգաբարձութեան մի անդամի՝ Ալէքսան Տէր-Կարապետեանի վրա: Գործերի ծանրութեան ներքոյ երևի միայնակ մի անձ անկարող կը լինէր հասնել նաև դատական գործերին. և այսպիսով, շատ կարելի է, մոռացութեան դատապարտվեն ազգային կալուածքի և երկու հայ գիւղերի պահանջները:

Գոյութիւն չունեն նաև թեմական ժողովն

ու խորհուրդը. այդ է պատճառը, որ ամեն մի րոպէ վազում են Զ. Նազարբէկեանի մօտ։

Թաւրիզի ազգային առաջնորդարանը և ժողովները դադարել են ցանկալի վիճակ ունենալուց. ամենայն ինչ խառն ի խուռն է և վայրենի։

Մենք շուտով թղթակցութիւններ կը նուիրենք այդ առիթով «Մշակի» էջերում։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՎՆԱՆԵԱՆ-ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Վաղը Թիֆլիսի 3 եկեղեցիներում—Վանքի, Մուղնու և Բեթղեհէմի—նշանակված է Ցովնանեան դպրոցի նոր հոգաբարձութիւն ընտրող պատուիրակների ընտրութիւնը։

Որպէսզի ընտրող ծխականները մի գաղափար կազմեն, թէ ինչ էր ներկայացնում Ցովնանեան դպրոցը նախորդ հոգաբարձութեան և այժմեան հոգաբարձութեան ժամանակ, մենք առաջ կը բերենք մի քանի փաստեր։

Հայ հասարակութիւնը դեռ չէ մոռացել այն ամօթալի և սև էջերը, որոնք բացվեցին հայոց դպրոցական կեանքի պատմութեան մէջ 1906 թ., երբ օրինաւորապէս ընտրված և հաստատված տեսուչ Լեոն Սարգսեանը և նրա ձեռքով կազմված ուսուցչական խումբը այնքան բիրտ, անարգար ձևով հեռացվեց դպրոցից մի հօրդայի ձեռքով, որ այդ ժամանակ քօռ բաղդի բերմամբ և էջմիածնի թուլութեամբ տիրացել էր մեր ազգային գործերին։ Այդ հօրդան մտաւ թէ չէ դպրոց, հեռացրեց թէ Ցովնանեան տան ներկայացուցիչ ծերունի Ալեքսանդր Անանեանին, թէ տեսչին և թէ ուսուցիչներին։ Նախագահ առաջնորդ Սաթունեանը և վանքի մայրապետը, որոնք, կտակի համաձայն, առաջինը նախագահ և երկրորդը անդամ է, տեսնելով անմաքուր արշաւանքը, իրանք հեռացան։ Եւ դպրոցը ղեկավարվում էր իսկապէս չորս թայֆայականների ձեռքով։

1909 թւի ընտրութիւնների ժամանակ ժողովուրդը իր քուէով հեռացրեց այդ տարօրինակ հոգաբարձութիւնը, որ յանձնեց դպրոցը նոր հոգաբարձութեան շատ անմխիթար և անբարեկարգ վիճակի մէջ։ Դպրոցի ելևմուտը կազմված էր դեֆիցիտով. 3 տարվայ ընթացքում ծախսել էին 24,000 րուբլի պահեստի դրամագլխից, ուրեմն 3 տարվայ ընթացքում 24,000 րուբլի պարտք էր գոյացվել։ Քարվանսարան, որ դպրոցի պահպանութեան միակ աղբիւրն է, բերում էր եկամուտ տարեկան 20—21,000 րուբլի։ Այդ տարի դեֆիցիտ եղել էր 2315 ր.։ Բացի դրանից անյուսալի ստանալիքներ կային մօտ 4000 ր. և վճարելի պարտքեր՝ Լ. Սարգսեանին և այլոց, դատաստանական վճիռների համաձայն, մօտ 1500 ր.։

Ոչ պակաս աննախանձելի վիճակի մէջ էր և դպրոցի ուսումնական-կրթական մասը։ Այդ գործի գլուխ էր կանգնած Տ. Բաշմաճեան, որ չունէր տեսչութեան համար պահանջված բարձր կրթութեան ցենզ և ուսման աւարտման վկայական։ Դպրոցում չը կար առաջվայ նման երգեցիկ խումբ աշակերտուհիներից, որովհետև եկեղեցում երգելը պատարագի ժամանակ համարվում էր նուաստացումն։ Աշակերտուհիների բարոյակրթական և դաստիարակչական կողմն էլ կաղում էր։

Ահա ինչպիսի դրութեան մէջ հօրդային հոգաբարձութիւնը յանձնեց դպրոցը նորընտիր հոգաբարձութեան, որ պաշտօնի մէջ մտնելով միայն 1909 թ. դեկտ. 1-ին՝ անկարող եղաւ որևէ փոփոխութիւն մտցնել անմիջապէս դպրոցում, այլ ստիպված էր սպասել և մօտոյ ծանօթանալ գործերի հետ։

Նոր հոգաբարձութեան (որի անդամներն են՝ բժշկ. Բ. Նասասարդեան, Հ. Առաքելեան, Մ. Մէլիքեան, Ս. Մելքումեան) առաջին գործն եղաւ վերականգնել կտակի խախտված կէտերը, հրաւիրելով առաջնորդին՝ նախագահութեան, և մայրապետին ու Անանեան տոհմի ներկայացուցչին՝ անդամակցութեան։ Ապա նա աշխատեց բարւոքել դպրոցի տնտեսական դրութիւնը, իսկ 1910 թ. յունիսին ձեռնարկեց և ուսումնական մասի վերակազմութեանը, արձակելով իր կոչման անհամապատասխան տեսչին և նրա տեղ հրաւիրելով Ստ. Մալխասեանցին։

Եւ $2^{1}/_{2}$ տարվայ իր կարճ պաշտօնավարութեան ժամանակ (իսկապէս այժմեան հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան ժամանակը լրանում է առաջիկայ դեկտ. 1-ին) այժմեան հոգաբարձութիւնը կարողացաւ զգալի կերպով բարւոքել դպրոցի տնտեսական դրութիւնը, և ոչ միայն աւելացնել եկամուտի աղբիւրները, դրամագլուխը, այլ և վերացնել բոլորովին դեֆիցիտները։

Թող խօսեն թւանշանները. 1909—10 ուսում. տարին (երբ գործում էր հին հոգաբարձութիւնը) մուտք եղել է 27,860 ր. 74 կ., իսկ ծախք՝ 35,169 ր. 15 կ., իսկ հետևեալ երկու տարիները, այն է՝ 1910—1911 և 1911—1912 թ. ելևմուտքը այսպէս է եղել.

	Մուտք	Ելք
1) 1910—11 թ.	32,169 ր.	32,669 ր.
2) 1911—12 թ.	34,354 ր.	33,149 ր.

Ինչպէս տեսնվում է, առաջին տարին դեֆիցիտ եղել է միայն 500 ր., իսկ վերջին տարին ոչ միայն դեֆիցիտ չէ եղել, այլ և օգուտ։

Բացի դրանից նոր հոգաբարձութիւնը հասցրել է դրամագլուխը (որ 80,000 ր. էր ստացել) 96,000 ր. գումարի։ Նոր հոգաբարձութիւնը կատարել է մի շարք ծախքեր՝ մտցրել է էլեկտրական լուսաւորութիւն քարվանսարայի և դպրոցի մէջ, կազմակերպել է ձրի նախաճաշ 50 չքաւոր աշակերտուհիների համար և յատկացրել է տարեկան 1,200 ր. ուսուցչական թոշակարկղ սահմանելու համար։ Այս բոլոր ծախքերը անելուց յետոյ նա առանց դեֆիցիտի ծածկել է իր հաշիւները և կազմել է իր նախահաշիւը առաջիկայ տարվայ համար։

Իսկ քարվանսարայի եկամուտը, որ հին հոգաբարձութեան օրով 20—21,000 ր. էր, այժմ հասել է 28,000 րուբլու։

Նոր հոգաբարձութիւնը կրճատել է և մի քանի ծախքեր. այսպէս օրինակ՝ քարվանսարայի կառավարիչը, որ հին հոգաբարձութեան օրով ստանում էր ռոճիկ տարեկան 1,200 ր., այժմ ստանում է 600 ր., ի նկատի ունենալով որ կառավարիչը շատ քիչ գործ ունի կատարելու։

Նոր հոգաբարձութիւնը ճոխացրել է դպրոցի գրադարանը, ֆիզիքական կաբինետը, որ բաւական ծախս է պահանջել։

Համեմատելով այս ամենը, մենք տեսնում ենք, որ տարբերութիւնը նախկին (հօրդայական) և այժմեան հոգաբարձութեանց գործունէութեան միջև, թէ ըստ տընտեսականին և թէ ըստ ուսումնականին, ահագին է։ Ուստի և ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ ընտրող ծխականները պէտք է ամեն կերպ աշխատեն, որ դպրոցը նորից չընկնի հօրդայականների ձեռքը և նորից նրա տնտեսական, բարոյական և հոգևոր բարգաւաճումը չը խախտվի։

Ծխական

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

III*)

Հայրենիքի միջավայրը, բնական, պատմական, տնտեսական և այլ առանձնայատուկ պայմանները բազմապիսի դիտողութեան ենթարկելու և գիտական հետախուզութեան անմիջական օբեկտը դարձնելու համար մեծ չափով նպաստում են կազմակերպված էքսկուրսիաները, որոնք միշտ էլ կուլտուրական ժողովրդի ինքնաճանաչման, ինքնազարգացման հասարակական գործի զօրեղ խթաններից են եղել։

Որոշ նպատակով, նախամտածված ծրագրով կատարվող էքսկուրսիան տալիս է այն անգնահատելի, բեղմնաւոր արդիւնքը, որը անկարելի է ստանալ նոյնիսկ ամենաբովանդակալի, հաստափոր ուսումնասիրութիւնից։

Այդպիսի էքսկուրսիայի մասնակցող իւրաքանչիւր անհատ ստանում է անչափ հաճելի, անմոռանալի մտապատկերներ, քաղցր տպաւորութիւններ և հոգեկան ու մտաւոր անծայր բաւականութիւն։

Կազմակերպված պարբերական էքսկուրսիաները կուլտուրական պահանջ են դառնում այն ժողովրդի հասարակական կեանքում, որը փորձում է ազատվել դարաւոր անշարժութիւնից, թմրութիւնից, վանել իբրանից հնութեան, յետամնացութեան ծանր ազդեցութիւնը և բուռն ցանկութիւն ունի ծանօթանալ իր ծննդավայրի, իր հայրենիքի հետ։

Այս առաջադիմական շարժումը առհասարակ սկսվում է այն երկրում, որի ազգաբնակութիւնը կուլտուրապէս, տնտեսապէս ու մտաւորապէս բարձրանալու մեծ ընդունակութեան և շնորհքի շանսեր է ցոյց տալիս։

Կովկասի հասարակական միապաղաղ կեանքում այդ կուլտուրական շարժումը դեռ ևս սաղմնային դրութեան մէջ է, տաբերային բնոյթ է կրում, ներկայումս անյետաձգելի պահանջ չէ համարում։

Բայց առանձնապէս վերջին տարիներս էքսկուրսիայի գաղափարը որոշ քաղաքացիական իրաւունք է ձեռք բերել մեր դըպրոցական կեանքում։

Աշակերտական յաճախակի էքսկուրսիաները Կովկասի հասարակական կեանքում արդէն անցել են սովորական երևոյթների շարքը։

Իսկ տեղական մտաւոր ոյժերի նախաձեռնութեամբ կազմակերպված գիտական էքսկուրսիաները շատ հազուագիւտ են։

Մինչեւ այս տխուր երևոյթը չէ ապացուցանում, որ երկրի առաջապահ ինտելիգենցիայի լայն խաւերում այս կուլտուրական հոսանքը դժբաղդաբար դեռ ևս ազատ մուտք չանի, հրատապ խնդիր չէ համարվում։

IV

Ըր նայած Կովկասի քաղաքական և տնտեսական բացառիկ պայմաններին, ինչպէս վերև յիշեցինք, զանազան տեղերում կատարվում են բազմաթիւ աշակերտական էքսկուրսիաներ։

Դպրոցի մարմինները աշխատում են գոնէ մի քանի օրով դուրս կորզել մատաղ սերունդը դպրոցական նեխված մթնոլորտից, ակամայ բերդարգելութիւնից, տանել բնութեան ծոցը, երկրի հեռաւոր շրջաններ, նահանգներ, գործարանային քաղաքներ և յայտնի պատմական վայրեր...

Փակված կեանքին սովոր դպրոցականը առաջին անգամ բաղդ է ունենում ծանօթանալ մայր երկրի աշխարհագրական, պատմական և մի քանի այլ պայմանների հետ։

Էքսկուրսիան կրթական կեանքում շարունակ տուել է փառաւոր հետևանքներ, որից դժբաղդաբար զրկված է եղել չորս պատերի մէջ թաղված հին դպրոցը։

Կրթական էքսկուրսիաներ մեր հասարակական կեանքում կուլտուրական պահանջ դառնալով, կը յեղաշրջեն ժամանակակից դպրոցը, կը մաքրեն նրան վնասակար բացիլներից և այդպիսով մանուկ սերունդը հնարաւորութիւն կունենայ իր կրթական և դաստիարակութեան գլխաւոր մասը ստանալ ազատ բնութեան անեղծ գրքի հրաշալի էջերից։

«Շրջապատող բնութիւնը և հասարակական կեանքը, ահա մարդկութեան դաստիարակները,—ասում է յայտնի մանկավարժ Վ. Պ. Վախտերովը,—նրանք կրթել են մեր հեռաւոր նախորդներին, նրանք էլ կրթելու են մեր յետնորդներին»։

Դպրոցական էքսկուրսիայի գլխաւոր նշանակութիւնը այսպէս է բնորոշում ռուս հռչակաւոր մանկավարժ Կ. Դ. Ուշինսկին. «Ես իմ կեանքից ստացած տպաւորութիւններից եկայ այն հաստատ, անշեղ համոզման, որ մի գեղեցիկ դաշտավայր խոր ազդեցութիւն է թողնում մանկան հոգու զարգացման վրա և որի հետ բնաւ մրցել չէ կարող մանկավարժի գործադրած բոլոր ազդեցութիւնը։ Մարգագետնում, պուրակներում սանի անցկացրած մի հատիկ օրը, երբ նրա գլուխը պատում է մի ինչ-որ դժայլիչ մշուշով և տամկութեան մէջ մատղաշ սիրտը բացվելով, անհոգ ու անգիտակցաբար ներս է ծծում բնութիւնից հեքիաթի նման թափվող մաքերը և նրա նորաբողբոջ ծիլերը,—մի այդպիսի օր՝ արժէ մի քանի ուսումնական շաբաթների»։

Աշակերտական էքսկուրսիան դաստիարակին հնարաւորութիւն է տալիս ուսումնասիրել ու մօտիկից ճանաչել իր սանի բնաւորութեան որոշ գծերը և հոգեկան-մտաւոր ընդունակութիւնները, իսկ սանին՝ աւելի մտերմանալ, սիրել և բարոյապէս կապվել իր դաստիարակի հետ։

Մ. Ղազարեան

*) Տես «Մշակ» № 116.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

I

Ցունիսի 5-ին Թիֆլիսի հայ հասարակութեան մի շրջան պատւեց Կ. Պօլսից եկած պրոֆ. Ցովհ. Ցակոբեանին մի ընթրիքով։

Առաջին հայեացքից այդ երևոյթը կըրում էր զուտ միայն բարեկամական համախմբումի բնոյթ, բայց ինչու-ինչ այդ համախմբումի արմատները պէտք է որոնել խոր պէտք է որոնել։ Այդտեղ մենք տեսնում էինք գաղափարական միութեան, գաղափարական համերաշխութեան արտայայտութիւն։

Հայը ինդիվիդուալիստ է. հասարակական ինստինկտները շատ թոյլ են զարգացած նրա մէջ, en masse նա ստեղծագործող չէ։

Որքան էլ եռանդուն լինի անհատը, որքան էլ շնորհալի լինի իր անձնական, մասնաւոր կեանքում—նա խոշոր գործ չէ կարող կատարել, քանի որ նրա մէջ չը կան հասարակական հակումներ, հասարակական իդէալներ։

Հայը միահամուռ գործակցութիւն է արտայայտել միայն օրհասական, միայն կրիտիկական րոպէներում. և եթէ մինչև այժմ նա չէ կարողացել ստեղծել ինքնուրոյն ազգային կուլտուրա, չէ ներկայացնում փոքր ի շատէ խոշոր կուլտուրական ոյժ, դրա պատճառներից մէկը մեր բնածին անմիաբանութիւնը, մեր անհամերաշխութիւնն է անշուշտ։

Ի նկատի առնելով մեր այդ պատմական, մեր ցեղային այդ պակասութիւնը, մենք առանձին ոգևորութեամբ ողջունում ենք գաղափարական միութեան ամեն մի արտայայտութիւն—նոյնիսկ իր սաղմնային դրութեան մէջ։ Եւ այդ երեկոյ, դարձեալ համախմբված «Մշակի» շուրջը, այդ գաղափարական պատուանդանի վրա, մենք կուզէինք իրագործված տեսնել Մ. Պէշիկթաշլեանի կոչը.

«Մէկտեղ յողնինք, մէկտեղ ցանինք,
Մէկտեղ թափուին մեր քրտինքներ,
Բղխումն բարեաց յերկինս հանինք,
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր»։

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ԵՒԼԱԽ-ՇՈՒՇԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Ուղիղ երկու տարի սրանից առաջ լրագիրներում յայտարարութիւններ զետեղելով, Սարուխանով-Կուրինսկի ակցիոներական ընկերութիւնը սկսեց վաճառել իր ակցիաները՝ Եւլախից Շուշի երկաթուղի կառուցանելու համար։ Ժողովուրդը սկսեց շատ մեծ ուրախութեամբ գրվել այդ ակցիաներին, ոչ միայն նիւթական շահը աչքի առաջ ունենալով, այլ և այն, որ վերջապէս երկար տարիներից յետոյ կատարվում է իր սրտի իղձը, հայրենի երկիրը տիրանում է այնպիսի մի բարիքի, որը նրա ամբողջ ազգաբնակութեան թէ նիւթական և թէ մտաւոր առաջադիմութեան աղբիւրը պիտի լինի, և որ, ամենից գլխաւորն է, հէնց իրան ժողովրդին հնար էր տրվում տէր ու տիրական լինել՝ այդ վաղուց սպասված բարիքին, երկաթուղուն։

Որքան է խօսվում և որքան գրվում լրագիրներում կօօպերատիվ ընկերութիւնների առիթով և ցոյց տրվում նրանց նշանակութիւնը ու այն ցանկալի հետևանքները, որոնք ստացվում են ամեն տեղ այդ ընկերակցութիւնների շնորհիւ։

Գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար՝ այդ գործին գլուխ կանգնած մարդիկ նրան այնպիսի ընթացք էին ուզում տալ, որի շնորհիւ ստեղծվում էր մի պատկառելի կօօպերացիա, որը միաժամանակ ցանցի նման տարածվելով ընդհանուր Ղարաբաղի գիւղօրայքում՝ պիտի ընդհանուր շահերով շաղկապէր նրա բոլոր բնակիչներին և իբր անգրանիկ օրինակ՝ մի ուսումնարանի դեր կատարէր մեր մէջ կօօպերացիաներ կազմակերպելու նկատմամբ։

Սակայն ինչպէս միշտ, այս դէպքում էլ բարի գործի դէմ արգելքները ծառացան և խոփը քարին դէմ առաւ։

Այստեղ մեր նպատակը չէ վերլուծել, թէ որքան արդարացի կամ անարդարացի էին գործի տէրերն և նրանց դէմ խօսողներն ու նրանց անուան սատար ձգողները. միայն այսքանս կասենք, որ իսկապէս այն ժամանակ ակցիաները վաճառքի հանելը շատ էր շուտ, և այդ պարագան զէնք տուեց նրանց թշնամիների ձեռքը աջող կերպով մոլորեցնել ժողովրդի միտքը և յետ մղել նրան այնպիսի մի թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս շահաւէտ գործից, որպիսին է այդ՝ ամեն կողմով ցանկալի ձեռնարկութիւնը։

Ինչևիցէ. անցեալն անցել է. այժմ գործը հասել է այն դրութեանը, որ այլևս կասկածի տեղիք չի մնացել և շուտով պիտի ձեռնարկվի ճանապարհի շինութեանը։

Այս ուրախալի լուրը անյապաղ տարածվից ամբողջ Ղարաբաղում, և նրանք, որոնք այդ երկրի հետ կապված են, իբր ծննդավայրի հետ, առանց «աչքդ-լոյս» ասելու՝ այդ լուրը մի ուրիշին չէին յայտնում։ Այս բոլորից յետոյ շատ բնական է, որ նորից արթնանար ժողովրդի սրտում այն ջերմ ցանկութիւնը, մասն ունենալու իր երկրի ընտանեկան գործի մէջ, որը նրա մէջ ծագել էր դեռ 2 տարի առաջ բայց թողնված յայտարարութիւնները կարդալուց։ Շատ բնական է՝ ասում ենք նրա համար, որ ժողովուրդը լաւ ըմբռնում և գիտակցում է, որ այդ երկաթուղին որքան որ օգուտներ և շահ ստանայ, բոլորն էլ հէնց իրա՝ այդ ժողովրդի գրպանից պիտի լինի. ուրեմն և թէ փոխանակ նրան, որ ժողովրդի գրպանից դուրս եկած այդ կոպէկները գնան լցնելու արտասահմանեան թէ տեղացի կապիտալիստների առանց այն էլ տռզած գրպանները, էլ ինչու չը պիտի ժողովուրդը ջերմ ցանկութեամբ ընդ առաջ գնար այդ հնարաւորութեանը։

Եւ գնում է։

Բայց հիմա էլ ընկերութիւնն է յամառում և դիմողներին պատասխանում, թէ «այլ ևս ակցիա չենք ծախում, քանի որ փորձը ցոյց տուեց, որ մեր ժողովրդի հետ գործ անել չէ կարելի, ի զուր միայն մեր գործը պիտի խանգարվի. արդէն մենք դրամագլուխ ունենք»։

Պարոններ, ձեր պատճառաբանութիւնը ձեզ չի արդարացնի, և ահա թէ ինչու. նախ՝ երբ արդէն գործը միանգամայն որոշ հիմքերի վրա է դրված և հասցված իր վերջնական կէտին, բոլորն էլ ուրախութեամբ կը մասնակցեն, և հարկաւոր գումարը կը գոյանայ. երկրորդը՝ ենթադրենք որ ժողովրդի մէջ կը ծախվի միայն ձեր ակցիաների կէսը. ինչ էք կորցնում. կէսը տուէք ժողովրդին, միւս կէսը՝ կապիտալիստներին։ Ինչու էք ցանկացողներին զրկում ակցիա ձեռք բերելու հնարաւորութիւնից. մինչեւ նրա համար, որ ձեզ հետ գործ անող կապիտալիստներին հնարաւորութիւն տաք, որ մօնօպոլիա ձեռք բերելով ակցիաները մէկին երկու արժէքով ծախեն։

Անտօս.

ԻՎԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՕՎԻՉ ԳՕՆՉԱՐՕՎ

(Ծննդեան 100-ամեակի առիթով)

Ցունիսի 6-ին լրացաւ ռուս հռչակաւոր գրող Ի. Ա. Գօնչարօվի ծննդեան 100-ամեակը։

100 տարի սրանից առաջ Սիմբիրսկ քաղաքում աշխարհ եկաւ նա։ Ունևոր ծնողների զաւակ, կեանքի բոլոր փարթամութիւններով շրջապատված, փայփայված, սիրված հարազատներից, մօր առաքինի, արդար ու ճշմարտասէր սիրով գուրգուրված, ճոխ ապրուստի ծոցում, նա չընկաւ կեանքի ճանկերը, որոնք նրան կարող էին տանել փայլուն կարիէրայի ճանապարհով։

Աւարտելով Մօսկվայի համալսարանը 1835 թւին, ունենալով 30-ական թւականների հռչակաւոր պրօֆեսօրներ՝ Նադէժդին, Շէվիրեվ և Դաւիդով, իբր ժամանակին ունեցաւ համալսարանական ընկերներ Հէրցենին և Օգարեվին, թէևնրանց հետ չը ծանօթացաւ անգամ, իսկ Լէրմոնտովի հետ տեսնվում էր միայն աուդիտօրիայում. բայց ռուս մեծ բանաստեղծ Պուշկինի այդ ժամանակամիջոցին եռուն գրական գործունէութիւնը ահագին զարկ տուեց Գօնչարօվին։ Աւարտելով համալսարանը, նա մտնում է ծառայութեան իր հայրենի քաղաքում, Սիմբիրսկում, նահանգապետի մօտ, որը շուտով տեղափոխվում է Պետերբուրգ և Գօնչարօվին իր հետ տանում։ Պետերբուրգում Գօնչարօվը մտնում է ֆինանսների մինիստրի վարչութիւնը թարգմանի պաշտօնով, քաջ գիտենալով ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն լեզուները, և միայն ազատ ժամանակը թարգմանում է Շիլլերից, Գեօթէից, Վինկէլմանից և անգլիական ռոմանտիկների աշխատութիւններից։ Այդ ժամանակ նա սկսում է յաճախել ժամանակին յայտնի Ն. Ա. Մայկօվին, որի մօտ այն ժամանակ հաւաքվում էին յայտնի նկարիչներ ու գրականագէտներ, և այդ ժամանակ դաս էր տալիս Ն. Մայկօվի որդուն, ապագայ ռուս հռչակաւոր բանաստեղծին։ Ահա այստեղ և առաջին անգամ մեծ ընդունելութիւն է գտնում Գօնչարօվի առաջին աշխատութիւնը, որը կարդացվում է Մայկօվի բաբեկամների շրջանում. դա „Обыкновенная Исторія" գրուածքն է, որը տպվում է հռչակաւոր ռուս բանաստեղծ Նեկրասօվի հրատարակած „Современникъ" հանդէսում։

Հռչակաւոր կրիտիկոս Բէլինսկին այդ գրուածքը քննադատելով՝ բացագանչում է. «Գօնչարօվը բանաստեղծ է, գեղարուեստագէտ է, և աւելի ոչինչ... նա ոչ սէր, ոչ թշնամութիւն չէ տածում դէպի իր մարդիկը, դէմքերը. նա տալիս է նրանց այնպէս, ինչպէս կան»։

1852 թ. Գօնչարօվը ծովային մինիստրութիւնից ստանում է առաջարկութիւն ճանապարհորդելու ադմիրալ Պուտեատինի հետ՝ քարտուղարի պաշտօնով։ Ահա այդ ճանապարհորդութեան տպաւորութիւնների տակ նա գրում է իր յայտնի «Ֆրէգատ Պալլադա» գիրքը, որը ռուս գրականութեան մէջ ամենանշանաւոր տեղերից մէկն է բռնում իբրև նկարագրական գրական աշխատութիւն։ Նրա գեղեցիկ նկարագրութիւնները մատչելի են և հարուստին, և աղքատին, և բարձրագոյն կրթութիւն ստացածին, և կիսագրագէտին. և ասում է մի ռուս յայտնի քննադատ, թէ կը գայ մի օր, երբ այդ գիրքը կը դառնայ ռուս ժողովրդի համար մի հանրամատչելի ընթերցարան՝ առանց զապակարգի խտրութեան... Վերադառնալով ճանապարհորդութիւնից, որ տևում է երկու ամբողջ տարի, Գօնչարօվը մտնում է ծառայութեան ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան վարչութեան՝ գրաքննական կօմիտէը, և այնտեղից մահից մի քանի տարի առաջ հեռանում է, իսկ 1857 թ. Կարլսբադում վերջացնում է իր հռչակաւոր „Обломовъ" աշխատութիւնը, որը 1858 և 1859 թ. թ. տպվում է „Отечественн. Записки" հանդէսում։ Տասը տարի անցնում է, և 1868 և 1869 թ. թ. „Вѣстникъ Европы" հանդէսում լոյս է տեսնում նրա մի նոր աշխատութիւնը՝ „Обрывъ"։ Այդ աշխատութիւնը ամբողջ 20 տարի գրվում էր, որի լոյս տեսնելը, սակայն Գօնչարօվի գրական փառքին չաւելացրեց նոր փայլ...։

Ապա 60-ամեայ Գօնչարօվը բոլորովին առանձնանում է, շատ քիչ է պատահում, որ նա որևէ մէկին ընդունէ, նամանաւանդ իր կաբինէտում, որը այնքան սիրում էր նա և որից անբաժան և 1891 թ. սեպտեմբերի 15-ին նա կնքում է իր մահկանացուն, թողնելով իր ետևից մի պայծառ գրական անուն, որը ռուս գրական երկնակամարում միշտ պարզ, պայծառ ու վառվռուն աստղի պէս կը փայլէ...

Մենք մանրամասն կանգ չառանք վերոյիշեալ աշխատութիւնների վրա։ Միայն անհրաժեշտ ենք համարում ասել, որ ոչ մի դասագիրք չը կայ այս րոպէիս ռուս դըպրոցում, որ Գօնչարօվի աշխատութիւններից ահագին կտորներ չը լինեն զարդարելիս նրանց էջերը, և մանուկ սերունդը նրա վրա է միայն վարժվել թէ լեզու սովորելու և թէ ծանօթանալու ռուս ժողովրդի կեանքի հետ, որը այնպէս պարզ ու պայծառ կենդանագրված է Գօնչարօվի աշխատութիւնների մէջ...

Մենք այս տողերը նուիրեցինք՝ միայն յիշեցնելու ընթերցողին, թէ 100 տարի առաջ Սիմբիրսկ քաղաքի պէս մի յետ ընկած քաղաքում ծնվել է այն մարդը, որը ամբողջ սերունդներ է կրթել՝ բարու, գեղեցկութեան ու ճշմարտութեան վեհ գաղափարի դրօշակը պարզած...

Ալեքսանդր Բեեռեանց

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Կարս, 31 մայիսի

Համիդական զուլումներից ազատվելու համար Թիւրքիայի հայ ժողովուրդը հարիւր հազարներով՝ տուն, տեղ, այգի, ջրաղաց... անտէր թողած փախաւ, արեան ծովերից իր չոր գլուխը ազատելու համար։ Շատ չէին օջախների զաւակներ, «դովլաթի», «մուլքի» տէրեր հայրենիքից փախչելով՝ Ռուսաստանում ցեխ ու քար կրող հասարակ մշակներ դարձան։ Ոչխարների հօտեր ունեցողը, ջուխտ գութանի տէրը, բազմաթիւ մշակների աղան այժմ ինքը օրական մի կտոր ցամաք հաց ճարելու համար առաւօտից մինչև երեկոյ չարքաշ կեանք է վարում։ Աղան ծառայ է դարձել, հարիւրաւոր աղքատների կերակրողն. այժմ ինքը ողորմութեան կարօտ է։ Այսպէս տանջանքներով մթնեցրին սև օրերը, մինչև հասաւ 1908 թւականը։ Այդ տարին անդրդուելին խորտակվեց, հզօրը ոչնչացաւ, մեծ մարդասպանը գանըլկեց եղաւ, ոչնչացաւ կամայականութիւնը, գահ բարձրացաւ սահմանադրութիւնը։ Ազատութիւն երգեցին ամենքը, հաւասարութիւն կանչեցին բոլորը։ Ահա այդ ժամանակ Ռուսաստանի և Թիւրքիայի միջև փակված երկաթէ դռները խորտակվեցին, իրաւունք տրվեց հայ գաղթականներին հայրենիք վերադառնալ։ Սկսվեցին խումբ

խումբ վերադառնողների շարանները, որոնք ֆուրգոններով գնալիս երգում էին.

Միշտ թող լինե ոտքերս լերկ գլուխ շլթայված,
Թող վայելեմ ամեն օր շատ դառն տանջանք ու հալուած,
Միայն քո մօտ լինեմ, քո դաշտի մէջ մեռնեմ,
Վերջը մահվան դադարս էլ քո հողի մէջը թաղեմ:

Այդ ժամանակ հայրենիք վերադարձողների համար ոչ ծանր ծախքեր կային և ոչ զանազան տեսակ խոչընդոտներ: Իւրաքանչիւր գաղթական ներկայացնում էր անցաթուղթ, հաստատում էր թիւրքահպատակ լինելը, վճարում էր 2 ր. 50 կ. և անցնում էր սահմանը: Եթէ հայրը վերադառնում է հայրենիք իր ամբողջ գերդաստանով, թոռներով ու ծոռներով, դարձեալ բոլորի համար վճարում էր 2 ր. 50 կ.: Իսկ բոլորովին չքաւորների ճանապարհածախքը վճարում էր Կարսի Բարեգ. Ընկերութեան ճիւղը՝ խորհրդի կարգադրութեան համաձայն:

Այս կարգը տեւեց մինչև 1911 թ. հոկտեմբեր ամիսը: Այնուհետև ստեղծվեցին զանազան տեսակ խոչընդոտներ և ծախքերը եռապատկվեցին. առաջ եկան մի շարք դժուարութիւններ հայրենիք գնացողների համար:

Այժմ իւրաքանչիւր անհատ մեր կառավարութեանը պարտաւոր է վճարել յօգուտ Կարմիր Խաչի 5 ր., 2 ր. 50 կ. մարկի փող, 1 ր. 50 կ. իշխանութեան խնդիր տալու և 2 ր. 50 կ. հիւպատոսին: Ուրեմն առաջ իւրաքանչիւր անհատ կամ գերդաստան հայրենիք գնալու ծախք ունէր ընդամենը 2 ր. 50 կ., իսկ այժմ վճարում է 11 ռուբ. 50 կոպէկ: Դեռ այս բաւական չէ, գաղթականները գալիս են Կարս Ռուսաստանի զանազան քաղաքներից և պէտք է պաշտօնական թուղթ ունենան իշխանութիւնից, որ իրանք ոչ մի բանի մէջ չեն մեղադրվում: Շատերը հեռանալով այս կամ այն քաղաքից՝ չեն ունենում պէզական իշխանութիւնից պահանջված թուղթը. այդ պատճառով շատերի ճանապարհի առաջ գլորվում է մի ահագին ժայռ: Այս ժայռը մի կողմ գլորելու և ճանապարհ բաց անելու համար առաջ են գալիս ավելորդ ծախքեր: Ուստի Կ. Հ. Բարեգործական Ընկ. խորհրդի ուշադրութիւնը խոնարհաբար հրաւիրում ենք այս հանգամանքի վրա, որպէսզի հոգ տանեն՝ թշուառ գաղթականների ճանապարհի վրայից մաքրելու այս խոչընդոտները:

Ճշմարտութիւնը պահանջում է հրապարակով շնորհակալութիւն յայտնել Կարսի հիւպատոս Ջէմալ - բէյին, որ գաղթականների ճանապարհ գցելու հարցում վերին աստիճանի մարդասիրաբար և գիջողաբար է վարվում, մանելով գաղթականների դրութեան մէջ, միշտ աշխատելով հեշտացնել նրանց վերադարձը: Շնորհակալութեան արժանի է նոյնպէս Արամ Տէր-Ղեւոնդեանը, որը Կ. Հ. Բարեգործ. Ընկերութեան կողմից նշանակված է որպէս առաջնորդ և կարգադրող գաղթականներին հայրենիք վերադառնալու հարցում:

Կարս Սարիբէկ Տէր-Մելքիսեդեկեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Հանդէս-ներկայացում ի պատիւ «Մշակի» 40-ամեակի

Գանձակ, 28 մայիսի

Շաբաթ, մայիսի 26-ին, երբ Թիֆլիսում տօնում էին «Մշակի» մեծ տօնը, տեղիս «Մշակին» յարգողների կողմից էլ հասարակական ակումբում տրվեց հանդէս-ներկայացում ի պատիւ «Մշակի» 40-ամեակի, ղեկավարութեամբ դերասան Կ. Ոսկանեանի, մասնակցութեամբ դերասանուհի տիկ. Արուս Ոսկանեանի և տեղիս սիրողների:

Նախ՝ քան ներկայացումը, բեմ եկաւ տեղիս ուսուցիչ Թումանեանը և համառօտ, բայց բաւական սահուն ոճով հասարակութեան ծանօթացրեց «Մշակի» հիմնադիր Գր. Արծրունու գրական-հասարակական գործունէութեան հետ, ապա խօսելով այդ օրվայ բարոյական տօնի, «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանի առիթով՝ ցանկացաւ նրան երկարատեւ գոյութիւն իր արդիւնաւոր գործունէութեան մէջ: Բիչ յետոյ սկսվեց ներկայացումը: Խաղացին «Հիւր» դրաման 2 գործ., Բրանդէսի, թարգ. Ս. Թաաջեանի, և «Ընտանեկան փոթորիկ», կօմ. 1 գործ. Վիկտորովի: Երկու պիէսումն էլ բուռն ծափահարութիւններով վարձատրեց հասարակութիւնը դերասաններին: Հանդէս-ներկայացումը գրաւել էր տեղիս ամբողջ ինտելիգենցիային և հասարակ դասակարգին:

Կարգապահութիւնը շատ լաւ էր՝ շնորհիւ կարգադրիչ կօմիսիայի անդամներ տիկնայք Նաբաթեանների և Խօջայեանի, որոնք ոչ մի ջանք չէին խնայել հանդէս-ներկայացման շուք տալու համար: Հանդէս-ներկայացումը սկսվեց քիչ ուշ, բայց վերջացաւ ճիշդ ժամը $12^{1}/_{2}$-ին: Հասարակութիւնը հեռացաւ թատրոնից գոհ սրտով և ուրախ տրամադրութեամբ: Որսկան

—

Կարկուտ

Խաչակապ (Գանձ. գաւ.), 26 մայիսի

Մայիսի 25-ին պայծառ երկնակամարը, կէս օրից յետոյ, հեղհեղէ սկսեց սեւանալ, ամպերը կուտակվեցին, մթնեց, կայծակը փայլատակեց, ամպը գոռաց, որոտաց. և մայիսեան մեղմ զեփիւռը փոխվեց կատաղի քամու... Բիչ անց՝ լավեց մի խուլ ոռոտ, ապա մի դժոխային պայթիւն, որը ցնցեց ամբողջ գիւղը: Երեկոյեան ժամը 8 և 45 րոպէից մինչև 10 ժամ 20 ր. սառցէ գնդակների տարափը՝ միացած անողոք փոթորիկի հետ՝ ուժգին բաղխում էր գիւղացու խարխուլ դուռն ու լուսամուտը: Սրբատաշ մլիկ տեսարան էր ներկայացնում մայիսի 26-ի առաւօտը:

Մրգատու ծառերը ճղնակոտոր, տերևաթափ, ցորենի ու գարու արտերը՝ գետնին հաւասար, պարտէզներն ու բանջարանոցները աւերված: Պարզվեց, որ բացի մի քանի արտերից կարկուտը ամբողջովին վերջացրել է լոբին, կարտոֆիլը, վարունգը և այլ բանջարեղէնները... Մի գիւղացու գոմում խեղդվել են 12—13 գառներ:

Հաստատ աղբիւրից տեղեկացանք, որ ամբողջովին ոչնչացել են չօվդառեցոց բոլոր արտերը, մասամբ Նուզգար, Բարսում, Բանանց, Բրաջուր և Միրզիկ գիւղերի արտերն ու այգիները: Ղուշչեցի

—

Գիւղացու դրութիւնից

Ծոծկան (Բորչ. գաւ.), 3 յունիսի

Անընդհատ տեղացող յորդ անձրևները մեզանում դեռ ևս շարունակվում են, իսկ օր ընդ մէջ լինում է սաստիկ շոգ: Այս տարի տեղացոց սրտի ցանկացած տարի էր: Մինչև օրս եկած անձրևները մեծ չափով ազդեցին դաշտային ցանքերի լաւ աճմանը, այնպէս որ այս տարի մեր ցանքերը խոստանում են լաւ և առատ բերք, եթէ միայն մինչև ամսիս վերջը բնութեան պատահարներից ազատ մնան: Այսուհետև մեզ անձրևներ հարկաւոր չեն և սրանից յետոյ եկած անձրևները վնասից աւելի ոչ մի օգուտ չեն տայ:

Անձրևների ժամանակին գալու հետևանքներից մէկն էլ այն եղաւ, որ մեզանում սար, ձոր, դաշտ, անտառ և արօտատեղ ծածկվեցին մարդահասակ մինչև այսօր չը տեսնված խոտով, որի հունձը այս 4—5 օր է, ինչ տեղացիք սկսել են և ստանում են առատութեամբ խոտ:

Գարնանավարը, որը մեզանում սկսվել է մայիսի 10-ից, դեռ ևս շարունակվում է և ամսիս 10-ին կամ 14-ին բոլորովին վերջացած կը լինի: Եթէ երկինքը երկրագործի դառն աշխատանքին բարի աչքով նայէ ու մի քանի օր շարունակ տաք ու պայծառ եղանակ անէ, գարին շատ շուտով կը հնձվի, որը արդէն կամաց-կամաց սկսել է գեղնել:

Սար գնացող տեղացիները մայիսի 10-ից սկսած մինչև 30-ը տաւար, ոչխար, քօչ ու բարխանով գիմեցին դով Լալվար սարը: Գիւղում միացել են միմիայն նրանք, որոնց միջոցները չեն ներում գնալ սար:

Ոչխարների ծինը մեզանում այս տարի շատ աջող էր. ինչ վերաբերում է կովերի ծնելուն, այս երևոյթը մեզանում չը տեսնված նորութիւն էր. 10—15 կով ունեցող ընտանիքն այս տարի հազիւ մի հորթ ունի. գիւղացիք առ այժմ դժուարանում են այդ երևոյթը որևէ կերպ բացատրել:

Տեղացոց այգիներում ծառերի վրա պտուղ ամենևին չը կայ, բոլորը ցրտատար են եղել. ցրտի պակասը եկան լրացնելու այս վերջին անձրևները. այնպէս որ մեր այգիները այս տարի զուրկ են թէ պտուղներից և թէ խաղողից:

Հացի կատարեալ սով է տիրում մեզանում: Ցորեն, գարի ամենևին չէ ճարվում: Ցորենի ալիւրի պուդը վաճառվում է 2 ր.: Ուրիշ տեղից գնված ալիւրը դառն է և ուտել անկարելի է լինում: Ամբողջ գիւղը հաց է գնում: Կան անհատներ, որոնք ձըմեռվանից են հաց գնել: Իսկ ոմանք էլ վաճառքի են հանում իրանց յորս ու ապաւէն, իրանց աջ թև ու թիկունք եզը, գոմէշը, ձին, էշը և այլն և այդ փողերով հաց գընում: Կան այնպիսի ընտանիքներ, որոնք օրերով մնում են քաղցած և սպասում են, թէ երբ ցորենը կամ գարին կը հասնի ու կը հնձվի:

Սրանով երրորդ տարին է, ինչ տեղացիք տառապում են չքաւորութեան և սովի ճիրաններում: Կայծոն Շքեղեան

—

Գիւղական բանկի բացումը

Առաջաձոր գիւղ (Ղափան), 27 մայիսի

Փետրվարի 15-ին տեղս ժամանեց մանր վարկի ընկերութիւնների վերատեսուչ Սալտիկօվը բաց անելու մեր Նորաշէնի հասարակութեան մէջ վարկային ընկերութիւն պետական բանկի հսկողութեան տակ, և նոյն ամսի 17-ին մի բազմամարդ ժողով կազմելով՝ մանրամասն ծանօթացրեց ընկերութեան կանոնադրութեան հետ, բացատրեց նրա նպատակը և հասարակ գիւղացիների դրանից ստանալիք օգուտը և այլն. ապա առաջարկեց ընտրել ընկերութեան վարչութիւն: Ձայների մեծամասնութեամբ ընտրվեցին նախագահ՝ Ս. Մելիք-Ստեփանեան, անդամներ՝ Ա. Տէր-Մարգարեան, Ջաֆար Ալիեվ, Թահրիվերդի Ղուլի-օղլի, գանձապահ՝ Մ. Ոսկանեան և գործավար Ստ. Աստուածատրեան: Բացի վարչութեան անդամներից ընտրվեց 8 հոգուց բաղկացած մի վերստուգիչ յանձնաժողով, գլխաւորապէս տեղիս ուսուցիչներից:

Բանկի բացման օրը տեղացի բազուաբնակ Գ. Տէր-Մարգարեանը, ինչպէս նախօրէն խոստացել էր, նուիրեց 1000 ր. միայն այն պայմանով, որ բանկը կոչվի «Տէր-Մարգարեան»: Ժողովուրդը այդ առաջարկը ընդունելով մի հեռագրով յայտնեց պարոնին շնորհակալութիւն:

Սակայն բանկը դեռ իր գործունէութիւնը բաց չէր արել, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ նախ Պետական Բանկի Թիֆլիսի գրասենեակից պէտք է ստանար 1000 ր., որպէս հիմնական դրամագլուխ, և միայն ամսիս 20-ին տրվեց արդէն պահանջողներին փող, ըստ կանոնադրութեան՝ զուտ գիւղատնտեսական կարիքների համար:

Գիւղացի աշխատաւոր դասակարգի համար այս հանգամանքը միանգամայն ցանկալի է և ձեռնտու. օրինակ՝ նրան պակասում է մի լծկան եզ կամ մի կով, ձի և այլն, նա իսկոյն կարող է վերցնել իր անհրաժեշտ գումարը միանգամայն ձեռնտու պայմաններով, որով և ազատված կը լինի գիւղի ցեցերի ու տզրուկ վաշխառուների ձեռքից, այսպիսով համեմատաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում փոքր ի շատէ բարելաւելով իր գիւղատնտեսութիւնը: Ստ. Աստուածատրեան

—

Բաշալպաշինսկի հայ գաղութը

Բաշալպաշինսկ, 2 յունիսի

Կուբանեան շրջանի հարուստ և մարդաշատ գիւղերից մէկն է Բաշալպաշինսկ գիւղը, որը գտնվում է Կուբան գետի աջ ափին, Վլադիկավկազի երկաթուղու Նեվիննամիսսկայա կայարանից 50 վերստ հեռու: Գիւղն ունի 20,000 բնակիչ, երեք եկեղեցի, որից մէկը հայինն է, ողայոց և օրիորդաց վեցդասեան պրոգիմնազիաներ և բազմաթիւ այլ մանր մունր ուսումնարաններ: Հայ ուսումնարան չը կայ և չի էլ կարող լինել, որովհետև ամբողջ գիւղի մէջ մատների վրա համարելու թւով երեխաներ կան—բոլորը միասին 4—5 հոգի:

Առևտրական կենտրոն լինելով ամբողջ լեռնաբնակ գիւղերի համար, Բաշալպաշինսկը բաւականին հարուստ մի գիւղ է. կան մի քանի հայ վաճառականներ էլ, որոնք գլխաւորապէս կարմիր ապրանքի առևտուր ունեն. Նրանցից աչքի ընկնողներն են եղբ. Խաչաշեանները և եղբ. Թամբեանները. կան ևս 5—6 մանր խանութներ. գիւղի ամբողջ հայերի թիւը հազիւ 20 տուն լինի. շրջակայ գիւղերում ևս կան մօտ 40—50 տուն հայեր, որոնք ցրված են 20—23 գիւղերի մէջ և որոնց հովւելու համար բնակվում է այստեղ և հայ քահանայ: Եկեղեցին վեց տարի է երէցփոխ չունի և ժողովրդից ոչ ոք չէ ցանկանում երէցփոխ լինել, որովհետև եկեղեցու՝ թէև չափազանց փոքր՝ ծախսը հոգալու ոչ մի հնարաւորութիւն չը կայ: Երէցփոխի պաշտօնն էլ ծանրացած է քահանայի վրա: Գիւմէնո

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թիֆլիսի թեմի կառավարիչ Եփրեմ եպիսկոպոսը ստացել է Էջմիածնից հետեւեալ հեռագիրը. «Յայտարարեցէք թեմում, որ Վեհափառ Կաթողիկոսի օծումը, Նորին Սրբութեան կամքի համաձայն, նշանակված է յուլիսի 1-ին»:

✦ «Кавказъ» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից, որ Ամենայն Հայոց Գէորգ V Կաթողիկոսը յունիսի 7-ին ընդունել է հայկական գաղութի ներկայացուցիչներին և ծանօթացել է հայ եկեղեցական գործերի հետ: Նոյն օրը Հայրապետը այցելել է ներքին գործերի մինիստրին:

✦ Երէկ, յունիսի 8-ին, ճանապարհ ընկան դէպի Կարս մի շարք գիւղատնտեսներ՝ Ա. Բալանթար, Ի. Վասիլիեվ, Ն. Տարատունով, Դ. Դմիտրեվսկիյ, Գ. Շաղինեան, Ի. Փիրումեան, Ի. Մուլին՝ մասնակից լինելու կենդանաբուծական ցուցահանդէսի կազմակերպութեան և բացման: Վաղը, կիրակի տեղի կունենայ բացումը և կը շարունակվի երեք օր: Ցուցահանդէսի կարգադրիչ յանձնաժողովի նախագահ Ա. Բալանթար կը կարդայ դասախօսութիւն լուսաբանելով նրան մոգական լապտերի նկարներով:

✦ Ի նկատի ունենալով Պետական չորրորդ Դումայի առաջիկայ ընտրութիւնները, Թիֆլիսի քաղաքագլուխը դիմել է նահանգապետին, որպէսզի վերջինս թոյլատրէ քաղաքային միջոցներից 10,000 ր. յատկացնել ընտրութիւնների համար նախապատրաստական ծախքեր անելու նպատակով: Այդ գումարից ծախքեր պիտի անվեն ընտրական թերթիկներ, գրքոյկներ և այլ անհրաժեշտ թղթեր տպագրելու համար:

✦ Պետական չորրորդ Դումայի Թիֆլիսի ընտրողների ցուցակներ կազմելու համար անհրաժեշտ կը լինեն 20—30 մարդ, մինչդեռ քաղաքային վարչութիւնը մինչև այսօր ստացել է աւելի քան 350 խնդիր այդ գործի վրա աշխատելու նպատակով, որոնց մէջ կան բաւական թւով մարդիկ, որոնք բարձրագոյն ուսում են ստացել կամ բարձրագոյն դպրոցների ուսանող-ուսանողուհիներ են:

✦ Կովկասի Փոխարքան թոյլատրել է Արշաւիր Դիատեանցին ինքնաշարժ կառքերի երթեւեկութիւն հաստատել Ախալցխայի և Ախալքալաքի միջև:

✦ Երէկ Թիֆլիս եկան Կիեվի համալսարանի մի խումբ էքսկուրսանտ ուսանողներ, որոնք քաղաքս դիտելուց յետոյ կը ճանապարհվեն Կովկասի այլևայլ վայրերը տեսնելու նպատակով:

✦ Բորսային կօմիտէտի յունիսի 6-ի նիստում որոշվեց նոր շէնք վարձել բորսային կօմիտէտի համար: Ս. Սուլխանեանին և Գ. Խատիսեանին յանձնարարվեց պատրաստել մի զեկուցումն բամբակաբուծութեան մասին, աչնանը կայանալիք բամբակագործների համագումարին ներկայացնելու համար:

✦ Բաթումի եպիսկոպոս Պիմենը նշանակված է Վրաստանի էկզարխի պաշտօնակատար վերջինիս բացակայութեան ժամանակ:

✦ Երէկ տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան տնտեսական մասնախմբի նիստը, որի ժամանակ վերաքննվեց մսի սակագինը:

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է Նախալօվկայում կառուցել ժողովրդական տուն: Այդ մասին զեկուցումն կը ներկայացվի քաղաքային դումային: Ընդունվելու դէպքում Նախալօվկան կունենայ թատրոնական երկու հիմնարկութիւն:

✦ Տեղի սղութեան պատճառով ներկայ համարում անկարելի եղաւ զետեղել Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայնագործ. Ընկ. ընդհանուր ժողովի նիստի նկարագրութիւնը: Այդ կը տանք վաղվայ համարում:

✦ Յունիսի 6-ի գիշերը Զերքեզօվսկայա փողոցում ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Արտաշէս Աղամեանին, որը 1909 թւին մի սպանութեան համար դատապարտված էր $2^{1}/_{2}$ տարվայ բանտարկութեան, որից յետոյ աքսորված լինելով Գորի քաղաքը՝ ոստիկանութեան հսկողութեան ներքոյ գտնվելու համար՝ ինքնակամ վերադարձել էր Թիֆլիս և ծածկվում էր այլ և այլ գինետներում:

✦ Գորու գաւառի Ախալքալաք գիւղի բնակչուհի Մարիամ Թորոսեանը յայտնեց ոստիկանութեան, որ նրա երբեմնի կենակից Միրիամ Առաքելեանը առանց որևէ պատճառի ուզեցել էր դանակով հարուածել իրան, սակայն ինքը դուրս է փախել օգնութիւն աղաղակելով: Վրա հասնող մարդիկ զինաթափ են արել Առաքելեանին, որը ոստիկանութեան կողմից ձերբակալված է:

✦ Յունիսի 7-ին Թիֆլիսում ձերբակալվեցին Սարգիս Թամաղեանը, 18 տարեկան, և Շաքրօ Սկանդարօվը, որոնք թալանել էին Իվան Լինցբերգին, խլելով նրանից ժամացոյց, իր շղթայով և 2 ր. 80 կ. փող:

✦ Յունիսի 7-ին, կամաւոր կօզակ-զինուոր Մաքսիմ Զույկինը Էլիզաբօվսկայա փողոցում կարբօլեան թթւուտ ընդունեց և, մինչև հիւանդանոց կը տարվէր, վախճանվեց: Ինքնասպանութեան պատճառը սիրահարութիւնն է:

✦ «Մշակի» երէկվայ համարում (№ 123) տպված նուիրատուների շարքում բաց է թողված Յովսէփ Տէր-Յովսէփեանի անունը, որ նուիրել է 25 ր., մինչ գումարը (439 ր.) ճիշդ է արձանագրված:

ԳՈՑԵՐԱՇՎԻԼԻԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

✦ Վրաց նշանաւոր մանկավարժ Եակոբ Գոգեբաշվիլին իր կտակակատարներին պարտաւորեցրել է 100 ր. նուիրել Կ. Հ. Բ. ընկերութեանը և 100 էլ կտակել է Մահմեդականների Բարեգ. Ընկերութեանը:

✦ Վրաց «Սախալխօ Գազէթի» թերթի 618-րդ համարում թարգմանաբար զետեղված է «Մշակի» այն յօդուածը, որը նուիրված է Ե. Գոգեբաշվիլիի յիշատակին:

✦ Այսօր տեղի կունենայ վերջին ամբիծը Քաշվէթի ս. Գէորգ եկեղեցում, ուր դրված է հանգ. Ե. Գոգեբաշվիլիի մարմինը: Ամբիծքի սկիզբն է երեկոյեան ժ. 8-ին: Վաղը տեղի կունենայ հանգուցեալի յուղարկաւորութիւնը, պատարագից յետոյ, դէպի Դիդուբէի եկեղեցին, ուր և կը կատարվի թաղումը:

✦ Թիֆլիսի համքարների աւագները մի խնդրագրով դիմել են արհեստաւորների աւագին, որպէս զի սա միջնորդէ նահանգապետի առաջ Ե. Գոգեբաշվիլիի թաղմանը մասնակցելու համքարների դրօշակներով: Աւագն արդէն արել է համապատասխան դիմումը:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ «ՀՐԱՇՔԸ» ԵՒ ՄԻԼԻՏԱՐԻԶՄԸ

(Մի էջ կապիտալիզմի պատմութիւնից)

III*)

Նախադրական այս բացատրութիւնները կարևոր էին մեզ համար՝ առաջադրած բուն խնդիրը իր գենետիկ հիմքերով լուսաբանելու համար:

Այսպէս, կապիտալիստական ուղղութեամբ զարգացող տեխնիկական արուեստը արտադրում է երևոյթներ՝ հասարակական արժէքաւորման տեսակէտից դիալեկտիկական հակադիր բևեռներով օժտված. դրական, կուլտուրականը, բարիքաւորը, առաջդիմականն ու դեմօկրատականը՝ ունեն իրանց հանդէպ ցցված բացասական, հակակուլտուրական, չարիքաւոր, պահպանողական ու հակադեմօկրատիկ կողմեր: Կապիտալիզմը իր ծագման ու զարգացման ողջ դարաւոր շրջանում օժտված է եղել այդ երկու կարգի միմեանց դէմ ուղղված յատկութիւններով: Իր զարգացման սկզբնական էտապներում, երբ նա իր ատաիճանական մուտքի ու տիրապետութեան անողոք կռիւն էր մղում երբեմնի «ոսկեհող» ձեռնարկեստի և միջնադարեան համքարական կաշկանդումների դէմ, եղել է կապիտալիզմը մի յեղափոխական-պրոգրեսիվ ույժ՝ զինված առաւելապէս իր դրական յատկութիւններով: Իր փարթամ հասունացման և կատարեալ յաղթութեան յետագայ շրջանում, երբ կապիտալիստական արդիւնաբերութեան սիստեմը իշխող դասակարգի սօցիալական տիրապետութեան պատուանդանը դարձաւ և ամեն մի երկրի քաղաքականութեան ու դիպլօմատիայի կոլլեկտիվ ներկայացուցիչը՝ կառավարական մարմինը, դարձաւ ամեն մի երկրի ուռճացած բուրժուազիայի յանձնարարված ագենտը, գերակշռութիւն ստացան նաև կապիտալիզմի տեխնիկական զարգացման բացասական կողմերը: Իշխող բուրժուազիան, իբրև նոր հասարակակարգի տէրը, հետևապէս պահպանողական դասակարգը, պէտք է բնականօրէն խորհէր ու գործէր պահպանողական ուղղութեամբ. ամեն մի նոր գիւտ ու երևոյթ՝ յայտնագործվող ույժերի սահմանում՝ պէտք է հնարաւորութեան շրջանակներում ծառայէր զուտ դասակարգային նպատակների և ոչ ընդհանուր կուլտուր-հասարակական. պէտք է ամենից առաջ գործադրվէր բուրժուազիայի դասակարգային տիրապետութեան հիմքերը ամրացնելու մեխանիզմի վրա՝ երկրի ներսում, և նրա աշխարհակալական-աւարառու գէշէֆտների ընդարձակման վրա՝ երկրից դուրս:

Նայեցէք տեխնիկական արուեստի նորագոյն գիւտի վիճակին, ինչ ուղղութեամբ է զարգացնում նրան բուրժուական պետութիւնը և ինչ նպատակների ծառայեցնում նրա ույժը: Մարդկանց և իրերի հաղորդակցութեան և փոխանակութեան համար, իբրև նոր կատարելագործված միջոց՝ ցամաքային և ծովային հաղորդակցական միջոցների հանդէպ: Իբրև մի նոր, արագաթռիչ գործօն, կուլտուրտրեգեր՝ երկրագնդի խուլ անկիւններում եւրոպական քաղաքակրթութեան դրական արդիւնքները ցանելու համար: Երբէք: Դա աննշան ու երկրորդական հարց է իրար դէմ սուր ժանիքներով զինված կապիտալիստական պետութիւնների համար: Նոր գիւտը պէտք է զարգացնէր ու արտայայտէր նոր մեթօդով կռուելու, արագ ու դիւրին պատերազմելու, մրցող հակառակորդին տապալելու ֆունկցիաներ: Էականն ու այժմէականը այդ էր: Դա է պատճառը, որ օդաթռիչքային մեքենան իր սպորտային դրութիւնից վերածվեց ոչ թէ տնտեսա-կուլտուրական, այլ պատերազմական տեխնիկայի. նոր ինդուստրիական ֆաբրիկացիան կառուցանում է ոչ թէ սոսկ հաղորդակցական, այլ թշնամական բանակները լրտեսելու, օդից կրակ թափելու ապպարատներ:

Արդ՝ ինչ հայեցակէտ կարող է ունենալ արմատական դեմօկրատիան երիտասարդ Եւրոպայի՝ նոր գիւտի զարգացման ներկայ ուղղութեան, նրա կիրառման այժմեան մեթօդի նկատմամբ. ինչ տակտիկական վերաբերմունք պիտի ցոյց տայ նա դէպի խանդավառ պատրիօտների կոչերն ու օվացիաները, դէպի օդանաւատորմի արդէն օրինական դարձված պետական բիւջէն և ժողովրդի գրպաններից տեղացող գումարները՝ ասել է՝ ազատակամ հարկ ու տուրքը:

Հարցը, որքան էլ նոր մակարդակի վրա լինի նա դրված և հրապուրիչ գիւտի անունով հրապարակ նետված, ունի իր չեշտակի վարանումներից ազատ պատասխանը, որովհետև աւելի քան ակներև է նոր երևոյթի հասարակական արժէքի բնոյթը, սկզբունքային գնահատումը:

Արմատական դեմօկրատիայի տակտիկական վերաբերմունքը բղխում է նրա այն ընդհանուր պրինցիպիական դիրքից, որ ունի նա դէպի միլիտարիզմը առհասարակ: Իսկ վերջինս նոյնքան տանելի ու հաշտեցուցիչ կարող է լինել անաղարտ դեմօկրատիզմի համար, որքան կրակն ու ջուրը մի ամանի մէջ: Հանրածանօթ դէմքերից մէկը, Էդ. Բերնշտայն, գերմ. բալխստագում բողոքեց պատրիօտների խելացնոր էնտուզիազմը որպէս «օդային շովինիզմ» («Luftschauvinismus»): Անշուշտ օտարոտի է այդ տերմինը բայց նա բնորոշիչ է և ըստ ինքեան օտարոտի երևոյթի ներկայ ուղղութիւնն է մատնանշում:

Պառաւած Եւրոպայի կուշտ, աւարառու բուրժուազիան զուգակցում է իր ցամաքային ու ծովային սպառազէն ույժերին միլիտարիզմի երրորդ էլեմենտը՝ օդային սպառազէն ույժը, որին երևի վերապահված է առաջին երկուսին կատարելապէս գերազանցելու մի տխուր ապագայ, մարդկային պատմագրութեան մէջ մի սեւ էջ՝ պատերազմական մեխանիզմի լափող ու բնաջնջող, կրակող ու կոտորող ապպարատները չը տեսնված չափերով ու որակով զարգացնելու համար: Միլիտարիզմի թագաւորութիւնը տիրապետեց հող, ջուր ու օդ տարրերնրին. ցամաքային և ծովային զօրագնդերին՝ կը միանան այժմ օդային գնդերը. հարիւրաւոր միլիօններ պարունակող զինուորական բիւջէն կը բարդացնէ այժմ իր կօնտօն օդանաւատորմային նոր բիւջէով,—ֆինանսների անարդիւնաբեր վատնումների նոր արտախորդվակներ, հասարակական գումարների ապարդիւն կորուստ:

Իսկ ինչ են ասում եւրոպական այս տենդային սպառազինման նոր ծեւերի հանդէպ խաղաղասիրական շարժման գլուխ անցած ծանրախոհ հայրերը. նրանք, որոնց գործունէութիւնը կօնգրեսային ճառերից և պլատոնական բեզօլիւցիաներից հեռուն չանցաւ ամենևին՝ պատերազմի դէմ ունեցած իրանց վերաբերմունքը արտայայտելու համար: Ցարգելով սակաւ բացառութիւնները, չենք տարակուսում մի րօպէ անգամ, որ այդ ըստ ինքեան աններգործական շարժման ամեն մի երկրի գրուպպա ևս անվերապահ մասնակցում է օդանաւատորմերի «հայր-

*) Տես «Մշակ» №№ 122 և 123.

[illegible]

Intimus

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 8 յունիսի

«Մշակի» 1906 թւի յուլիսի 21-ի 115-դ համարում [illegible]

ները և այլն։

Այդ նկատողութեան առիթով Րաֆիբէկովը յարուցել էր «Մշակ» լրագրի դէմ քրէական գործ, զրպարտութեան համար, և Գանձակի նահանգական դատարանը դատապարտել էր ինչպէս Ալ. Քալանթարին, այնպէս և նկատողութեան հեղինակ առևտրական Սիմէօն Ներսիսեանին բանտարգելութեան մէկ ամսւա ժամանակով։

Այդ վճիռը բողոքի հիման վրա փոխադրված էր Թիֆլիսի դատաստանական պալատը, որը հաստատեց վճիռը։

Պալատի վճռի դէմ դատապարտեալների կողմից բողոքված էր կառավարիչ սենատի դեպարտամենտին, որը թողեց գանգատը անհետևանք։ Իսկ մենք, Րաֆիբէկով և Քալանթար, նախ քան դատավճռի կատար ածելը, եկել էինք հետևեալ համաձայնութեան.

1) Ես, Քալանթարս, գտնելով, որ սխալի մէջ էի ընկել նկատողութեան հեղինակ Ներսիսեանի շնորհիւ, թոյլ եմ տուել լրագրում զրպարտութիւն Րաֆիբէկովի վրա, ուստի մամուլի միջոցով նրան ներողութիւն եմ յայտնում. 2) Ես, Րաֆիբէկովս, ստանալով այդ ձևով լիակատար բաւարարութիւն, իմ կողմից ներկայացնում եմ յայտարարութիւն Գանձակի նահանգական դատարանի դատախազին, վերացնելու դատավճռով նշանակված պատիժը։

Ալէքպէր-բէկ Րաֆիբէկով
Ա. Քալանթար

—

Մադրասա (Շամախ. գ.), 31 մայիսի *)

Նարինեան և Տէր-Առաքելեան ուսուցիչուսուցչուհին «Մշակի» № 110-ի մէջ տպած իրանց նամակով, փոխանակ շտապեցնելու միջնորդ դատարանը, դարձեալ ձգձգում են խնդիրը և աւելորդ անգամ առիթ են տալիս մեզ վերստին մի քանի խօսք ասելու։

Նարինեան-Տէր-Առաքելեան զոյգը իրանց այս վերջին նամակով նոր բան միայն այն են ասում, որ սկզբից մինչև վերջը թիւր են հասկացել մեզ։

Թէ, իրօք, նրանք դատից խուսափել են, այդ մասին մենք հարց կը բարձրացնենք միջնորդ դատարանում, ներկայացնելով դատաւորներին մի շարք գրութիւններ։ Իսկ իրանց՝ «Իսկ իր (այսինքն՝ մեր) համաձայնութեան մասին մենք իրաւունք ունէինք կասկածելու, քանի որ նման թղթակիցների դատից խուսափելու դէպքեր լրագրական էջերում շատ էինք կարդացել» խօսքերը մենք կը պահանջենք դարձեալ նոյն միջնորդ դատարանում, որ հիմնաւորեն, ներկայացնելով դատաւորներին այդ լրագրական էջերից մէկ-երկուսը, եթէ միայն իրանց այդ խօսքերը՝ տարտամ և ճղճիմ՝ խօսքը կտուրը ձգելու տրամադրութիւնը չունեն։

Այո, միջնորդ դատարանից ընկերական դատարանը մենք բարձր ենք համարում։ Բայց քանի որ մեր հակառորդները առաւելութիւն են տալիս միջնորդ դատարանին և որպէսզի նորից խնդիրը չը ձգձգվի, վերջին անգամ և շատ պարզ կերպով կրկնում ենք, որ տուել ենք և շարունակում ենք տալ մեր համաձայնութիւնը միջնորդ դատարանին։

Մեր հակառակորդների դատաւոր Խաչատրեանի մասին մեր կարծիքը նոյնն է։ Լիովին համաձայն ենք, որ պարոնի մասին կազմած և արտայայտած մեր կարծիքը լինի քննութեան առարկայ միջնորդ դատարանում, պայմանով որ եթէ Շամախու դպրոցների ուսուցիչ Խաչատրեանը վարկաբեկվի, ապա թողնի դատարանը և հեռանայ։ Մենք մեր մտքովը բոլորովին չենք անցկացրել, թէ որովհետև Խաչատրեան պարոնը հայրենակից է հակառակորդներիցս մէկի հետ, ուրեմն պէտք է գինվել նրա դէմ։ Ո՛չ երբէք։ Մենք յիշեալ պարոնի նկատմամբ մեր արտայայտած կարծիքները հիմնել ենք բոլորովին այլ հիմքերի վրա, քան մեր հակառակորդները առաջ են բերում։

Այժմ ժամանակի մասին։ Ապրիլի 10-ին գրելով մեր երկրորդ պատասխանը և ժամանակ նշանակելով նոյն ամսի 22-ը, կիրակի, մենք համոզված ենք եղել, որ շարժվել ենք ըստ մեր հակառակորդների ցանկութեան, որովհետև յաջորդ օրը՝ 23-ը՝ տօն էր։ Մենք ամենևին յանցաւոր չենք, որ թերթելով օրացոյցի թերթերը՝ ապրիլի 10-ից յետոյ զոյգ ազատ օրերի հանդիպել ենք նոյն ամսի 22-ին և 23-ին։ Անտես անել այդ երկու օրերը և թուինք գործել նրանց վրայից՝ չէինք կարող։ Անկախ դրանից՝ մենք մեր յօդուածներից մի երկուսը տպագրված և մեր ձեռքը հասած ենք տեսնում, կարող է գլուխ գալ մի 2—3 ժամվայ խորհրդակցութիւնից յետոյ և, հետևապէս, խղճուր է այդ հանգամանքը միջնորդ դատարանի յետաձգվելու պատճառ դառնում։

Ճշմարիտ է, որ մեր երկրորդ տպագրված պատասխանը հասել է տեղս ապրիլի 23-ին։ Երբ 20-ի պօստով ստացված «Մշակում» չը գտանք տպագրված մեր պատասխանը, 21-ի առաւօտեան, ժամը 8-ի մօտերքը, երկտողով յայտնեցինք մեզ միջնորդ դատարանի հրաւէր տուածներին, որ 22-ին դատ ենք նշանակել և նոյնպէս հաղորդեցինք մեր դատաւորների անունները։ Նարինեան-Տէր-Առաքելեանը, եթէ ցանկանային, կարող էին հետևեալ օրվայ համար պատրաստել տալ իրանց դատաւորներին։ Բայց նրանք ոչ միայն մեզ վերադարձրին մեր երկտողը, այլ և բերանացի լուր ուղարկեցին, որ թերթում արծարծված խնդրի մասին անպատճառ թերթում պէտք է կարդան մեր համաձայնութիւնը։ Դարձեալ անմիտ առարկութիւն և խուսափումն բուն գործից և նպատակից։ Ապրում ենք միևնոյն գիւղում, ճանաչում ենք միմեանց, հետևապէս ինչ կարիք կայ շահագործելու լրագրի էջերը, երբ կարող ենք այլ կերպ էլ պայմանաւորվել ժամանակի մասին, և այն՝ առաւել արագ։

Անձնական գործերով շատ շուտով մեկնելու ենք գիւղից, հետևապէս պէտք է աշխատել կարճ ժամանակում գլուխ բերել ցանկալի միջնորդ դատարանը։ Նամակս լոյս տեսնելուց և գիւղում կարդացվելուց յետոյ ամենայն օր և ամենայն ժամ պատրաստ ենք կանգնելու միջնորդ դատարանի առաջ, պայմանով՝ որ առնուազն 2—3 օր առաջ իմաց տրվի մեզ։ Առանց թերթի, երկտողով էլ ընդունում ենք առաջարկութիւն միջնորդ դատարանի ժամանակի մասին։

Նախ քան վերջացնելը այս էլ անհրաժեշտ ենք համարում ասել, որ մենք համաձայն չենք, ինչպէս որ մեր հակառակորդները արտայայտել են արդէն իրանց նամակում, դատի մի այլ տեղում կայանալուն։ Դատը պէտք է լինի մեր գիւղում, որպէսզի դատաւորները հնարաւորութիւն ունենան իրանց սեփական աչքերով զննելու նրանց սենեակների դասաւորութիւնը և որպէսզի շատերը մեր գիւղացիներից կարողանան իրանց վկայութիւնները տալ։

Ահա մեր ասելիքը, որ վերջինն է։ Ուրիշ ոչինչ լսել չենք կամենում, բացի միջնորդ դատարանի օր առաջ կազմվելուց։

Հայրենակից

*) Քանի որ մեր թղթակիցը ամեն կերպ դիւրութիւն է տալիս հարցը լուծելու միջնորդ դատարանով, ուստի մենք այլ ևս փակում ենք մեր էջերը այս խնդրի առաջ՝ սպասելով միջնորդ դատարանի վճռին։ Խմբ.

—

Բագու, 5 յունիսի

Տեղումս ապրիլի 14-ին ներկայացրի հանգուցեալ դրամատուրգ Գ. Սունդուկեանի անմահ «Պէպօն», որի հաշիւը իր ժամանակին, ինձնից անկախ պատճառներով, չը կարողացայ ուղարկել խմբագրութեանդ։ Ցերեկոյ հաշիւը սոյն նամակիս հետ ներփակ ուղարկում եմ խմբագրութեանդ։ Ներկայացման արդիւնքի մի մասը 12 ր. 90 կ., ուղարկել եմ Կ. Հ. Բ. Ընկ. փոխ-նախագահ իշխ. Մ. Թումանեանին յօգուտ «Պէպօյի» արձանի ֆոնդին։

Դերասանուհի՝ Վ. Մելիքեան

Ծան. խմբ.—«Մշակի» խմբագրութիւնը, ուր հաւաքվում են Պէպօյի արձանի համար նուէրները, դեռ չէ ստացել այդ գումարը։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ «Пр. Край»-ի թղթակիցը հեռագրում է, որ Կաթողիկոսի իջևանած պալատում կայացաւ ճաշ 50 հոգու ներկայութեամբ. ներկայ են եղել ի թիւս այլոց Պետ. Խորհրդի անդամ Պ. Օ. Ղուկասեան, պատգամաւորներ Աջէմեան և Սաղաթելեան, գեներալ Բաղրամեան, Եանգուլեան, իշխան Արղութեան, Վարդանեան, գնդապետ Սուլթանշահ Տիգրանեան, փողերանոցի կառավարիչ Բաբայեան, Շապօշնիկեան և այլք։

✦ Աստրախանում երևան հանվեց խօլերայի առաջին դէպքը մահվախճանով։

✦ Պետական Դումայում ծովային մինիստրի ճառը՝ մեծ նաւակառուցման հարցի մասին՝ արգելվեց հրատարակել ճառի յատկանիշ բնաւորութեան պատճառով։

✦ Մի շարք պատգամաւորներ նացիօնալիստների և հոկտեմբերեանների ֆրակցիաներից ստանում են պետական պաշտօններ, եթէ նրանք չեն մտնի 4-րդ Դումայի մէջ։

✦ Կրեմէնչուգում սիրային անաջողութեան հանդիպելով թունաւորվեց 82 տարեկան մի ծերունի։

✦ Հերքվում են արտասահմանեան այն տեղեկութիւնները, թէ ներքին գործերի մինիստր Մակարովին փոխարինելու է Պետ. Խորհրդի անդամ Ստիշինսկին։

✦ Ձեռնարկված են երկաթուղային աշխատանքներին Թէօդօսիայից Հին-Ղրիմ։

✦ Պարիզում նոյնպէս տեղի է ունենալու տեսակցութիւն ռուսաց կառավարութեան ներկայացուցչի և Ֆալիէրի միջև։

✦ Բեռնում վախճանվեց յայտնի հիպնօսող Ֆէլդմանը։

✦ Չեռնօգօրիայի թագաւորը սուլթանին առաջարկեց իր միջնորդութիւնը տրիպօլիսեան հարցում։ Սուլթանը շնորհակալութիւն յայտնեց առաջարկութեան համար, բայց մերժեց այն կտրուկ կերպով։

✦ Սալօնիկից տեղեկացնում են, որ էքս-սուլթան Աբդիւլ-Համիդը խելագարվել է։

✦ Անգլիան Թիւրքիային խոստանում է խոշոր փոխառութիւն, եթէ Բ. Դուռը բարենորոգումներ կը տայ քրիստոնեաներին։

✦ Իտալական «Secolo»-ի թղթակիցը մի կերպ մտաւ Դարդանէլ և, ծանօթանալով այնտեղի ռազմի պատրաստութիւնների հետ, հեռագրում է, թէ այդ ինքնապաշտպանութեան միջոցները բոլորովին անվտանգ են իտալական նաւատորմի համար։

✦ Րօստովի վրայով անցաւ պարսից պետական խնամակալը։ Կայարանում դիմաւորեցին քաղաքապետը, Րօստովի պարսից հիւպատոսը և ժանդարմական իշխանութիւնները։ Խնամակալը Ռուսաստանի վրայով մեկնում է Վիէննա։

✦ Վիէննայի մօտերը ուսուցիչ Րալէնդօրֆէրը թունաւորեց իրան, կնոջը և 4 զաւակներին՝ սաստիկ կարիքից ստիպված։

✦ Չինաստանում դրութիւնը անկայուն է։ Զօրքերի ապստամբութիւնները շարունակվում են։ Շարժումը ուղղված է գլխաւորապէս արտասահմանեան փոխառութեան դէմ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.
7 յունիսի

ՍԻՄԲԻՐՍԿ։ Այրվեց Գոնչարովի յիշատակին կառուցվող տան հիմքը։ Համառուսական հանգանակութիւնը տուեց արդէն 51,000 րուբլի։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Կիրակի օրը Բիւկդերէի մօտերը սրճարանի վրա յարձակում գործած չորս անձինք կալանաւորվեցին և յանձնվեցին զինուորական դատարանի։

ԹԱՒՐԻԶ։ Գերմանական ընկերութիւնը ձեռնարկեց կառուցանելու գորգի գործարան։ Գալու են յատուկ բանւորներ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վախճանվեց Պետական Խորհրդի անդամ օբէր-հօֆմարշալ իշխան Դօլգորուկին։

ՍԵՈՒԼ։ Պարզվեց, որ 1911 և 1912 թ. թ. չորս անգամ կոմս Տէրաուչիի կեանքի դէմ մահափորձ և ճապօնացիների դէմ ապստամբութիւն է պատրաստվել։

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ։ Քաղաքային տան մէջ, ուր ապրել է Լերմօնտօվը, հաստատվում է թանգարան բանաստեղծի անուամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական Խորհրդի ֆինանսական մասնաժողովը առանց փոփոխութեան ընդունեց այն օրինագիծը, որով 8 միլիօն է յատկացվում տարրական ուսման պէտքերի համար։

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԱՇՏՊԱՆՎԵԼ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ, օրինակ՝ խօլերայից, տիֆից, քութէշից, ծաղիկից, կարմրուկից, սիֆիլիսից, քոսից։ Առաջիք պայմանը՝ այն նպատակին հասնելու համար, խիստ մաքրութիւն պահպանելն է։ Հարկաւոր է, գոնէ, ամեն անգամ ուտելուց առաջ ոչ միայն լուանալ ձեռքերը, այլ և նրանց ախտահանել, որի համար յարմարագոյն միջոցն է, որ նշանակված է վարակիչ հիւանդութեան դրդիչների դէմ, **«№ 4711 ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՊՕՆԸ»**։

Գործադրութեան իսկական եղանակը (ռուսերէն գերմաներէն լեզուներով) կցված է իւրաքանչիւր կտորին։

Առանձնապէս առաջարկվում են՝ № 4711 «Կարբօլեան Սապօնը» (պիտանի է նաև հիւանդների սպիտակեղէնների լուացումի ժամանակ), «№ 4711 Դեգտեար Սապօնը» և «№ 4711 Սուլէմայեն Սապօնը»։

«№ 4711 Բժշկական Սապօնը» կարելի է ստանալ բոլոր դեղատներում դեղավաճառ և պարֆիւմերիայի խանութներում, իւրաքանչիւր կտորը տասն կօպէկից սկսած։

Գնելու ժամանակ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որպէս զի իւրաքանչիւր կտորի վրա լինի «№ 4711»։ Միայն նա է տալիս գարանտիա սապօնի լաւ յատկութեան համար։

(21.9.30) (М. 183985) 4—3

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ
ԽՈՑՈՐ
աջօղութիւն
կօշ. կրէմ «ԲՐԻՍՕԼԻ»
գայթակղեցնում էխարդախիչներին
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ!
Իսկականը միայն՝ № 4870.
ԱԼԲԵՐՏ ԶԱԿՍ
Գրասենեակը՝
СПБ. Англ. пр., 46. Тел. 521—07.
Հատավաճ. խանութը՝
Казанская, 6. Тел. 464—92.
Ծախվում է ամենալաւ դեղատն. և կօշկեղէնների խանութներում։
(П. 87386) 7—3

ՀՐԱՒԷՐ

Լրացած լինելով Թիֆլիսի ՋՐԿԻՆԵԱՆՑ Ս. Կարապետ եկեղեցու պ. պ. հոգաբարձուների և երեսփոխանի գործունէութեան ժամանակաշրջանը, հրամանաւ տէր-տեղապահ սրբազան առաջնորդի, յունիսի 10-ին, յիշեալ եկեղեցում, կիրակի, ցերեկվայ ժամը 12-ին, պատարագից յետոյ, կայանալու է ծխականների ժողով վերև ակնարկած պաշտօնատար անձանց ընտրութեան համար։

Ուստի՝ սրանով հրաւիրվում են 25 տարեկանից վեր հասակ ունեցող արական սեռի յարգելի ծխականները՝ մասնակցելու այդ ընտրութեանը որոշեալ օրը, որոշեալ ժամին և որոշեալ տեղը։

Գրիգորիս աւ. ք. Երզնկեանց
421. 1—1

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, յունիսի 10-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում նշանակված է եկեղեցական հոգաբարձութիւնների ընտրութիւն։ Ուստի սրանով հրաւիրում եմ այդ եկեղեցու բոլոր չափահաս ծխականներին երկրորդ ընդհանուր ժողովի՝ մասնակցելու ընտրութեանը։

Գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեան
420. 1—1

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ձմերային երթևեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Պօստային-մարդատար շոգենաւեր.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »
II Մարդատար շոգենաւեր.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի բիօլեբազայի, Մակդօնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի-Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Րիգա, Լիբավա և Րէվել։
Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելիամինովսկայա փողոց, № 18.
Հեռախօս № 11.
Ընդունվում են եւ ապահովացվում են ապրանքներ ծեռնտու պայմաններով։
Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց
(շ.) 0—53

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Լոյս տեսաւ
ՆԱՐ-ԴՈՍԻ
„ՄԱՀԸ"
Վէպ. 531 երես։ — Գինը 1 ր. 20 կօպ.
Վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրախանութներում։ Պահեստը Ընկերութեան մօտ. Тифлисъ, Кавказское Армянское Издательское Общество, Бебутовская, № 25.
(հ.շ.կ.ե.) 411. 5—3

Հրաւէր

Կիրակի, յունիսի 10-ին, ցերեկվայ ժամը 11-ին, Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցում կայանալու է ծխական տարեկան ընդհանուր ժողով։

Օրակարգի խնդիրներն են՝

1) 1910/11 թ. թ. տարեկան հաշւի և 1912 թ. նախահաշւի քննութիւնն ու հաստատումը։

2) Ընտրութիւն մի հոգաբարձուի (տիկ. Ե. Արծրունու ժամանակը լրացած է) և վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի։

3) Երրորդ քահանայ ունենալու խնդիրը։

Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու
Հոգաբարձութիւն

Ծանօթ.—Եթէ այս ժողովը ծխականների օրինաւոր թիւ չը լինելու պատճառով չը կայանայ, երկրորդ և վերջին ժողովը նշանակվում է հետևեալ կիրակի, ամսիս 17-ին, նոյն տեղում և նոյն ժամին։

419. 2—1

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ամսիս 10-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, երրորդ և վերջին անգամ հրաւիրվում են ժողովի՝ Կուկիոյ Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու բոլոր չափահաս ծխականները՝ ընտրելու երէցփոխ և հոգաբարձուներ։

Գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեան
422. 2—1

ՀՐԱՒԷՐ

Թեմիս կառավարիչ Եփրեմ եպիսկոպոսի կարգադրութեան համաձայն, յունիսի 10-ին, ժամը 12-ին, կիրակի, պատարագից յետոյ Վանքի աւագ եկեղեցում լինելու է երկրորդ և վերջին ծխական ժողով, ուր ընտրվելու են չորս պատուիրակներ, որոնք Մուղնու ս. Գէորգ և Բէթղեհէմի ս. Աստուածածին եկեղեցիների պատուիրակների հետ ընտրելու են քաղաքիս Մարիամեան-Յովնանեան ուսումնարանի համար հոգաբարձուներ։ Ուստի հրաւիրվում են Վանքի աւագ եկեղեցու չափահաս (25 տարեկանից աւելի և ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեցող) ծխականները շնորհ բերել յիշեալ օրը և ժամին մասնակցելու պատուիրակների ընտրութեանը։

Թիֆլիսի Վանքի աւագ-երէց՝
Եղնիկ աւ. ք. Երզնկեան
425. 2—1

ՀՐԱՒԷՐ

Հոգևոր իշխանութեան կառավարիչ Վրաստանի և Իմէրէթի թեմի սրբազան Եփրեմ եպիսկոպոսի հրամանի համաձայն, հրաւիրում եմ Մուղնու եկեղեցու արական սեռի ծխականներին, որոնց տարիքն է 25, ներկայ լինելու յունիսի 10-ին Մուղնու եկեղեցին, պատարագից յետոյ, առ. ժ. 12-ին, նախ՝ ընտրելու մեծանուն Մարիամեան-Յովնանեան ուսումնարանի համար 4 պատուիրակներ, որոնք միւս եկեղեցիների պատուիրակների հետ պէտք է ընտրեն հոգաբարձուներ։ Երկրորդ՝ Գայիանեան ուսումնարանի համար ևս պէտք է ընտրեն հոգաբարձուներ։ Այս ժողովը համարվում է երկրորդ և վերջնական ժողով. չը նայելով ժողովականների թւին՝ ընտրութիւնը համարվում է օրինաւոր։

Խօսակցութեան տեղիք չը տալու համար բոլոր ծխականներին ուղարկվում է առանձին հրաւիրատոմսեր։

Սիմէօն աւ. ք. Ջմշկեան
(ա. օ.) 414. 2—2

ՀՐԱՒԷՐ

Մուղնու ս. Գէորգ եկեղեցու բոլոր իրաւատէր ծխականները կիրակի, յունիսի 10-ին, ժամը 12-ին հրաւիրվում են նոյն եկեղեցի երկրորդ և վերջին ժողովի։

Ժողովի զբաղմանց առարկաներն են.

1) Գայիանեան օրիորդաց դպրոցի հոգաբարձութեան տարեկան հաշւետուութիւնը։

2) Ընտրութիւն նոր հոգաբարձուների և նրանց անձնափոխանորդների։

3) Ընտրութիւն վերստուգիչ յանձնաժողովի։

Մուղնու ծխական հոգաբարձութիւն
(ա. օ.) 416. 3—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏ. ԵՒ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Վ Ա Ր Չ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

յայտնում է ի տեղեկութիւն հայ ծխական և ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչ-ուսուցչուհիների և ցանկացողների,

✦ որ յունիսի 14-ից Ալէքսանդրապոլում ԲԱՑՎՈՒՄ ԵՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

որ տևելու են մինչև օգոստոս ամսի 18-ը ✦

Դասընթացքներում դասաւանդվելու են հետևեալ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ.

1) ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ՝ ընդհանուր և մասնաւոր։ 2) ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ, ԿԱԹՆԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ և ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ։ 3) ԹՌՉՆԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ։ 4) ՄԵՂՈՒԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ։ 5) ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ և ԲԱՆՋԱՐԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ։ 6) ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵԽՆՕԼՕԳԻԱ։ 7) ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱ և վարկային ընկերութիւններ։ 8) ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ։

Դասընթացքների ունկնդիրներին յատկացվում է ձրի բնակարան հանրակացարանում։ Դասընթացքների լրիւ կուրսը լսողները վճարում են երեք րուբլի։ Խնդիրները մինչև յունիսի 10-ը ներկայացնել հետևեալ հասցէով. г. Александрополь, Александру Шатиряну. Յունիսի 10-ից յետոյ՝ г. Александрополь. Лѣтніе Сельско-Хозяйственные Курсы.

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

4—3 391. (ե. ու.)